

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio / Cyngor Sir
Dyddiad:	26 Mehefin 2025 / 25 Medi 2025
Pwnc:	Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio 2024-25 – Adroddiad y Cadeirydd
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.llyw.cymru
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@ynysmon.llyw.cymru
Natur a Rheswm dros Adrodd Mae cylch gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ei gwneud yn ofynnol i'r Pwyllgor adrodd i'r cyngor llawn ('y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu') yn flynyddol ar ganfyddiadau, casgliadau ac argymhellion y Pwyllgor ynghylch digonolrwydd ac effeithiolrwydd trefniadau llywodraethu, rheoli risg a fframweithiau rheolaeth fewnol y Cyngor; trefniadau adrodd ariannol, ymdrin â chwynion a swyddogaethau archwilio mewnol ac allanol. (3.4.8.3.1) Mae'n ofynnol hefyd i'r Pwyllgor adrodd ar effeithiolrwydd y Pwyllgor o ran cyflawni ei ddiben a'r cylch gorchwyl y cytunwyd arno, gan gynnwys casgliad ar gydymffurfiaeth â Datganiad Sefyllfa Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) ¹. (3.4.8.3.2) Mae'r adroddiad hwn yn bodloni'r gofynion hyn ac mae'n allbwn allweddol i'r Pwyllgor.	

1. Cyflwyniad

- 1.1. Mae Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio pwrpasol ac effeithiol yn elfen allweddol o fframwaith llywodraethu'r Cyngor. Ei swyddogaeth yw darparu adnodd annibynnol a lefel uchel i gefnogi llywodraethu da a rheolaeth ariannol gyhoeddus gref a rhoi sicrwydd annibynnol i'r rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu ynghylch digonolrwydd y fframwaith rheoli risg, yr amgylchedd rheolaeth fewnol ac uniondeb y prosesau adrodd ariannol a llywodraethu. Mae hefyd yn allweddol i gefnogi archwilio mewnol ac allanol effeithiol.
- 1.2. Mae canllawiau CIPFA sy'n ategu ei Ddatganiad Sefyllfa yn nodi y dylai'r Pwyllgor baratoi adroddiad blynyddol sy'n rhoi sicrwydd i bawb sy'n gyfrifol am lywodraethu ei fod yn cyflawni ei ddiben ac yn gallu dangos ei effaith. Dylai'r adroddiad fod ar gael i'r cyhoedd, gan gefnogi atebolrwydd yr awdurdod i randdeiliaid ehangach, gan gynnwys y cyhoedd.

2. Argymhelliad

- 2.1. Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn cymeradwyo Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar gyfer 2024-25 cyn ei gyflwyno i gyfarfod o'r Cyngor Sir ar 25 Medi 2025.

¹ Mae [Datganiad Sefyllfa'r Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth: Pwyllgorau Archwilio mewn Awdurdodau Lleol a'r Heddlu \(2022\)](#) yn nodi barn CIPFA am rôl a swyddogaethau pwyllgor archwilio.

Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio 2024-25 Mehefin 2025

Adroddiad y Cadeirydd

Marion Pryor BA MA CMIIA CPFA ACFS

Pennaeth Archwilio a Risg

Cynnwys

Cyflwyniad _____	1
Cyfansoddiad a threfniadau _____	2
Trefniadau Atebolrwydd _____	3
Llywodraethiant _____	4
Rheoli Trysorlys _____	4
Gwerth am arian _____	5
Fframwaith sicrwydd _____	5
Rheoli Risg _____	7
Atal Twyll a Llygredd _____	7
Archwilio Mewnol _____	7
Archwilio Mewnol: _____	9
Adroddiadau ariannol _____	9
Delio â chwynion _____	10
Adroddiad hunanasesu _____	10
Asesiad perfformiad panel _____	11
Archwiliad yr Archwilydd Cyffredinol _____	11
Atodiad A – Amllder cyfarfodydd a phresenoldeb _____	12
Atodiad B – Hyfforddiant Aelodau Cyfredol 2022-25 a Gwybodaeth a Rannwyd _____	13
Atodiad C – Crynodeb o Ganlyniadau Cyfarfodydd _____	15

Cyflwyniad

1. Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn elfen allweddol o fframwaith llywodraethu'r Cyngor. Ei swyddogaeth yw darparu adnodd annibynnol a lefel uchel i gefnogi llywodraethiant da a rheolaeth ariannol gyhoeddus gadarn (3.4.8.1.1).
2. Ei bwrpas yw rhoi sicrwydd annibynnol llawn i'r Cyngor ("y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethiant") ynghylch digonolrwydd y fframwaith rheoli risg, yr amgylchedd rheoli mewnol a chyfannedd y prosesau adrodd ariannol a llywodraethu (3.4.8.1.2).
3. Er mwyn cyflawni ei gyfrifoldebau'n effeithiol, mae canllawiau'r Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA)¹ yn datgan y dylai pwyllgorau archwilio adrodd yn rheolaidd ar eu gwaith 'i'r rhai sy'n gyfrifol am lywodraethiant', rhoi sicrwydd ei fod yn cyflawni ei bwrpas, ei fod wedi cyflawni ei gyfrifoldebau a'i fod yn gallu dangos ei effaith.
4. Mae'r adroddiad hwn yn bodloni'r gofyniad hwn drwy asesu gweithgareddau'r Pwyllgor yn ystod 2024-25 yn erbyn ei gylch gorchwyl, sydd wedi'i ymgorffori yng Nghyfansoddiad² y Cyngor, fersiwn 2.93 a ddiweddarwyd ar 24 Chwefror 2025.

¹ Mae Datganiad Sefyllfa CIPFA: [Pwyllgorau Archwilio mewn Awdurdodau Lleol a'r Heddlu \(2022\)](#) a'r canllawiau cysylltiedig yn nodi barn CIPFA o rôl a swyddogaethau pwyllgor archwilio.

² Mae rhannau perthnasol y [Cyfansoddiad](#) mewn cromfachau.

Cyfansoddiad a threfniadau

5. Yn ystod y flwyddyn, roedd y Pwyllgor yn cynnwys wyth aelod etholedig a phedwar aelod lleig, yn unol â'i gylch gorchwyl.
6. Yn ystod y flwyddyn gadawodd y Cynghorydd Dyfed Wyn Jones y Pwyllgor er mwyn ymuno â'r Pwyllgor Gwaith ym mis Hydref 2024, a gadawodd y Cynghorydd Liz Wood ym mis Chwefror 2025. Ymunodd y Cynghorydd Aled Morris Jones a'r Cynghorydd Kenneth Hughes â'r Pwyllgor ym mis Chwefror 2024 er mwyn llenwi'r seddi gwag. Gyda thristwch, bu farw Mrs Sharon Warnes, Aelod Lleig, cyn y cyfarfod ym mis Mai 2025. Ymddiswyddodd Mr Mike Wilson, Aelod Lleig, ddiwedd mis Mai 2025 (3.4.8.2.2).
7. Mae'n ofynnol i'r Aelod Portffolio Cyllid, hyd y gellir, fynychu holl gyfarfodydd y Pwyllgor (3.4.8.2.2) ac roedd yn bresennol ym mhob un o'r saith cyfarfod o'r Pwyllgor a gynhaliwyd yn ystod 2024-25. ([Atodiad A](#)).
8. Yn unol â gofynion Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021, roedd Cadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn aelod lleig ac felly nid oedd yn gynghorydd etholedig nac yn aelod o grŵp oedd yn rhan o Bwyllgor Gwaith y Cyngor (3.4.8.2.3).
9. Trwy gydol y flwyddyn, cynhaliodd y Pwyllgor ei fusnes yn anwleidyddol a chadwyd at reolau cydbwysedd gwleidyddol (3.4.8.2.1).
10. Bu i bob aelod ddatgan buddiannau pan oedd hynny'n briodol (3.4.8.2.2).
11. Yn ystod y flwyddyn, pan alwyd ar swyddogion i fynychu cyfarfod pwyllgor ar gais aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, fe wnaeth pawb hynny (3.4.8.2.4).
12. Mae'n ofynnol i'r Pwyllgor gyfarfod o leiaf bedair gwaith y flwyddyn (3.4.8.2.5). Cyfarfu'r Pwyllgor yn ffurfiol (cyfarfodydd hybrid) ar saith achlysur, yn cynnwys un cyfarfod arbennig er mwyn ystyried y Datganiad Cyfrifon drafft 2023-24, y Datganiad Llywodraethu

Blynyddol drafft 2023-24 ac adroddiad yr Archwilydd Allanol ar yr archwiliad o'r datganiadau ariannol ar gyfer 2023-24 (adroddiad ISA 260). Roedd presenoldeb yn y cyfarfodydd a gynhaliwyd yn 2024-25 yn dda, gyda phresenoldeb o 65% ar gyfartaledd ([Atodiad A](#)).

13. Lle bo angen, mae'r Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 wedi darparu cyngor a chafodd fynediad uniongyrchol a dilyffethair i'r Pwyllgor (3.4.8.2.7).
14. Ni fu'n rhaid i'r archwilydd allanol na mewnol ofyn i'r Cadeirydd ystyried unrhyw fater y dylid ei ddwyn i sylw'r Cyngor ym marn yr archwilydd (3.4.8.2.9).
15. Derbyniodd aelodau presennol hyfforddiant parhaus a sesiynau briffio ar ddeddfwriaeth newydd, canllawiau proffesiynol ac ymchwil ([Atodiad B](#)) (3.4.8.2.10).
16. Mae cylch gorchwyl y Pwyllgor yn cynnwys holl swyddogaethau craidd y Pwyllgor. Yn ei gyfarfod ym mis Mehefin 2024, cafodd cylch gorchwyl diwygiedig ei ystyried a'i gymeradwyo gan y Pwyllgor, yn dilyn newidiadau a wnaed yn sgil hunanasesiad y Pwyllgor a hwyluswyd gan y Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) a'r argymhellion gwella a ddeilliodd o'r ymarfer (gweler hefyd paragraff 19 isod).
17. Gan mai newidiadau bychan oeddent, roedd yn bosib i Swyddog Monitro'r Cyngor eu rhoi ar waith ac nid oedd angen eu cyflwyno i'r Cyngor Llawn eu cymeradwyo (3.4.8.3.2).

Trefniadau Atebolrwydd

18. Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn adrodd i'r Cyngor llawn ('y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethiant') ac mae ei rôl yn gwbl ar wahân i rôl y pwyllgorau sgrwtini. Mae rôl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn gofyn am sicrwydd bod systemau rheoli mewnol y Cyngor yn gweithio, a bod risgiau'n cael eu rheoli'n effeithiol, yn hytrach na chraffu ar weithgareddau. (3.4.8.1.3).
19. Mae'r adroddiad hwn yn bodloni'r gofyniad i gyflwyno adroddiad blynyddol i'r Cyngor llawn ('y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethiant') ar ganfyddiadau, casgliadau ac argymhellion y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ynghylch digonolrwydd ac effeithiolrwydd fframweithiau llywodraethu, rheoli risg a rheoli mewnol y Cyngor, ei drefniadau adrodd ariannol, a'i swyddogaethau archwilio mewnol ac allanol (3.4.8.3.1). Y mae hefyd yn bodloni'r gofyniad i adrodd ar effeithiolrwydd y Pwyllgor o ran cyflawni'i bwrpas a'r cylch gorchwyl y cytunwyd arno.
20. Comisiynwyd y Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) i hwyluso hunanasesiad ansoddol o'r Pwyllgor yn 2023-24. Roedd hyn yn bodloni gofynion Datganiad Sefyllfa CIPFA: Pwyllgorau Archwilio mewn Awdurdodau Lleol a'r Heddlu 2022 sy'n argymhell bod pwyllgorau archwilio yn gwerthuso eu heffaith ac yn nodi meysydd i'w gwella.
21. Roedd yr adolygiad yn cynnwys adborth ar berfformiad y Pwyllgor gyda'r rheini sy'n ymwneud â'r Pwyllgor neu'n dibynnu ar ei waith, yn cynnwys uwch reolwyr, er mwyn mesur a yw'r Pwyllgor yn ychwanegu gwerth i'r sefydliad.
22. Yn ei gyfarfod ym mis Ebrill 2024, cymeradwyodd y Pwyllgor gynllun gweithredu i fynd i'r afael â'r 10 argymhelliad a wnaethpwyd o ganlyniad i adolygiad CIPFA. Edrychodd y Pwyllgor

ar gynnydd wrth fynd i'r afael â'r argymhellion yn ei gyfarfod ym mis Mehefin a Rhagfyr 2024. (3.4.8.3.2).

23. Bu i'r Pwyllgor ystyried ei fusnes yn gyhoeddus, ac eithrio, lle bo'n briodol, pan gyfarfu'n breifat i ystyried eitemau o dan Adran 100 (A) (4) o Ddeddf Llywodraeth Leol 1972³.
24. Yn ystod 2024-25, ystyriwyd dwy eitem gan y Pwyllgor yn breifat:
 - Adroddiad Archwilio Mewnol ar Brosesau Incwm y swyddogaeth Forwrol (Gorffennaf 2024)
 - Adroddiad Seiberddiogelwch Blynyddol 2023/24 (Rhagfyr 2024)
25. Cyflwynwyd y Profion Budd y Cyhoedd priodol ac fe'u derbyniwyd gan y Pwyllgor.
26. Cyhoeddwyd agendâu ac adroddiadau yn unol ag amserlenni statudol ac roeddent ar gael i'w harchwilio (3.4.8.3.3).
27. Mae'r Pwyllgor yn cadw log gweithredoedd er mwyn monitro'r gweithredoedd / penderfyniadau a gytunwyd o safbwynt cynnydd a'u cwblhau. Mae'r log yn cael ei ddiweddarau a'i ystyried gan y Pwyllgor ym mhob cyfarfod.
28. Gall y Pwyllgor gyfeirio materion allweddol at bwyllgorau eraill y Cyngor neu'r Tîm Arweinyddiaeth os yw'n barnu bod hynny'n briodol. Ni chyfeiriwyd unrhyw faterion gan y Pwyllgor yn ystod y flwyddyn.

Eitemau o dan Atodlen 12A, Paragraff 14: Gwybodaeth yn gysylltiedig â materion ariannol neu fusnes unrhyw berson penodol (gan gynnwys yr awdurdod yn dal y wybodaeth honno) a Pharagraff 18: Gwybodaeth yn gysylltiedig ag unrhyw gamau a gymerwyd, neu y byddir yn eu cymryd, mewn cysylltiad ag atal, ymchwilio neu erlyn trosedd.

Llywodraethiant

29. Fe wnaeth y Pwyllgor adolygu ac asesu trefniadau llywodraethu corfforaethol y Cyngor wrth adolygu'r Datganiad Llywodraethu Blyneddol (DLIB) drafft, a drafodwyd ganddo yn ei gyfarfod ym mis Gorffennaf 2024 (3.4.8.4.2). Roedd y drafodaeth yn ymdrin â sawl ffactor gan gynnwys amserlen y Cyngor ar gyfer cydymffurfio â'r Ddeddf Gaffael 2023 newydd, hyfforddiant ar y Pŵer Cymhwysedd Cyffredinol o dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 a chyfyngiadau adnoddau sy'n effeithio ar reoli asedau ac adolygiadau effeithlonrwydd. Penderfynodd y Pwyllgor gymeradwyo'r Datganiad Llywodraethu Blyneddol drafft a fyddai'n ffurfio rhan o Ddatganiad Cyfrifon 2023-24.
30. Derbyniodd y Pwyllgor y fersiwn derfynol o'r Datganiad Llywodraethu Blyneddol ym mis Rhagfyr 2024 a phenderfynodd ei gymeradwyo ar gyfer blwyddyn ariannol 2023-24 a chyfeirio'r Datganiad at y Cyngor llawn i'w gymeradwyo ac at Arweinydd y Cyngor a'r Prif Weithredwr i'w lofnodi. (3.4.8.4.1).
31. O dan Gylch Gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio mae'n ofynnol iddo adolygu'r trefniadau llywodraethu a sicrwydd sydd ar gael ar gyfer partneriaethau neu drefniadau cydweithio sylweddol (3.4.8.4.4) ac adolygu'r sicrwydd sydd ar gael ar gyfer rheoli risgiau partneriaeth, gan gynnwys proffil risg y Cyngor fel rhan o'r bartneriaeth (3.4.8.8.1).
32. Cyflwynwyd adroddiad archwilio mewnol i'r Pwyllgor ar Oruchwyllo Partneriaethau yn ei gyfarfod ym mis Rhagfyr 2024. Er bod yr adroddiad yn amlygu rhai meysydd i'w gwella, roedd yn darparu sicrwydd rhesymol ynglŷn â llywodraethu a rheoli risgiau mewn perthynas â phartneriaethau a threfniadau cydweithio sylweddol y Cyngor. Penderfynodd y Cyngor nodi'r adroddiad fel rhan o ddiweddariad archwilio mewnol y Pennaeth Archwilio a Risg.
33. Yn ei gyfarfod ym mis Rhagfyr 2024, gofynnwyd i'r Pwyllgor enwebu tri aelod, un Cynghorydd ac un aelod lleig, yn ogystal ag ail gynghorydd i weithredu fel eilydd, i wasanaethu ar Bwyllgor

Llywodraethu ac Archwilio Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru.

34. Penderfynodd y Pwyllgor enwebu'r Cynghorydd Geraint Bebb fel prif enwebai i wasanaethu ar Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru (CBC) a'r Cynghorydd Keith Roberts fel eilydd. Enwebwyd Mrs Sharon Warnes hefyd i wasanaethau fel Aelod Lleig ar Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Cyd-bwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru.

Rheoli Trysorlys

35. Mae'r Cyngor llawn wedi enwebu'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i fod yn gyfrifol am sicrhau bod y strategaeth a pholisïau rheoli trysorlys yn destun craffu effeithiol (3.4.8.5.1). Felly, mae'r Pwyllgor yn ymgymryd â rôl craffu yn unol â Chod Ymarfer CIPFA ar Reoli Trysorlys, cyn i'r Cyngor llawn eu cymeradwyo (3.4.8.5.2).
36. Yn ei gyfarfod ym mis Medi 2024, adolygodd y Pwyllgor yr Adroddiad Rheoli Trysorlys Blyneddol 2023-24 a oedd yn rhoi trosolwg o weithgareddau benthycu a buddsoddi'r Cyngor yn ystod y flwyddyn, gan amlygu perfformiad yn erbyn y Dangosyddion Darbodus a osodwyd gan y Cyngor.
37. Wrth ystyried yr adroddiad, cododd y Pwyllgor bwyntiau a oedd yn cynnwys gostyngiad ym malansau ysgolion a'r goblygiadau i ysgolion yn y dyfodol. Penderfynodd y Pwyllgor nodi'r adroddiad a'i anfon ymlaen i'r Pwyllgor Gwaith gyda gweithred ychwanegol, sef y dylid adolygu'r adroddiad i sicrhau cysondeb o ran amser y ferf ac eglurder. (3.4.8.5.1/2/3/4).
38. Trafododd y Pwyllgor yr adolygiad canol blwyddyn o weithgareddau a sefyllfa rheoli'r trysorlys yn ei gyfarfod ym mis Chwefror 2025. Canolbwyntiodd y trafodaethau ar ymarferoldeb ariannol setlo benthyciad hirdymor a defnyddio benthyciadau Salix i osod paneli solar ar adeiladau'r Cyngor. Gofynnodd y Pwyllgor am ragor o fanylion am yr arbedion y disgwylir i'r prosiectau hyn eu

cynhyrchu a phenderfynodd nodi a derbyn yr adolygiad canol blwyddyn. (3.4.8.5.1/2/3/4).

39. Yn ystod yr un cyfarfod, bu i'r Pwyllgor ystyried a nodi'r Datganiad ar y Strategaeth Rheoli Trysorlys ar gyfer 2025-26. Roedd y ddogfen yn ymgorffori'r Strategaeth Fuddsoddi Flynnyddol, y Datganiad Polisi Isafswm Darpariaeth Refeniw Blynnyddol a'r Datganiad Polisi Rheoli'r Trysorlys (3.8.4.5.1/4).

Gwerth am arian

40. Mae'r Pwyllgor yn cefnogi'r gwaith o ddatblygu trefniadau cadarn i wneud yn siŵr bod y Cyngor yn gwneud y defnydd gorau o'i adnoddau, a bod trethdalwyr a defnyddwyr gwasanaeth yn cael gwerth ardderchog am arian (3.4.8.6.1).
41. Adolygodd y Pwyllgor ddull cyffredinol y Cyngor o ddarparu gwerth am arian wrth adolygu Datganiad Llywodraethu Blynnyddol drafft y Cyngor (3.4.8.6.2) yn ei gyfarfod ym mis Gorffennaf 2024.
42. Fe wnaeth y Pwyllgor ystyried Crynodeb Archwilio Blynnyddol 2024 Archwilio Cymru, a sicrwydd ac asesiadau ar effeithiolrwydd trefniadau'r Cyngor ar gyfer sicrhau gwerth am arian (3.4.8.6.3) yn ei gyfarfod ym mis Mai 2025. Roedd yr adroddiad yn hysbysu'r Pwyllgor fod Archwilio Cymru wedi cwblhau gwaith yn ystod 2023-24 i fodloni dyletswydd yr Archwilydd Cyffredinol i ystyried a oedd y Cyngor wedi rhoi trefniadau ar waith i gael gwerth am arian am yr adnoddau a ddefnyddir ganddo. Er mwyn cyflawni'r ddyletswydd hon, roedd Archwilio Cymru wedi cwblhau prosiectau penodol, gan ddibynnu ar waith archwilio arall a gwaith rheoleiddwyr megis Arolygiaeth Gofal Cymru ac Estyn (yr arolygiaeth addysg).
43. Wrth asesu a yw'r Cyngor wedi rhoi trefniadau ar waith i sicrhau gwerth am arian, cyfeiriodd Archwilio Cymru at ei waith ar ddatganiadau ariannol 2023-24, sy'n nodi bod yr Archwilydd Cyffredinol wedi rhoi barn ddiamod, gwir a theg ar ddatganiadau ariannol y Cyngor.

44. Ardystiodd yr Archwilydd Cyffredinol hefyd fod Datganiad Llywodraethu Blynnyddol ac Adroddiad Naratif y Cyngor wedi'u paratoi yn unol â Chod CIPFA a chanllawiau perthnasol. Roeddent hefyd yn gyson â'r datganiadau ariannol a baratowyd gan yr Awdurdod, ac â gwybodaeth yr Archwilydd am yr Awdurdod.
45. O ran cynaliadwyedd ariannol y Cyngor, gan ganolbwyntio'n benodol ar weithredoedd, cynlluniau a threfniadau i bontio'r bylchau ariannu a mynd i'r afael â phwysau ariannol yn y tymor canolig, nododd yr Archwilydd Cyffredinol fod gan y Cyngor drefniadau da ar gyfer ymateb i heriau ariannol yn y tymor byr a chanolig ond nid yw cynllunio a goruchwylio ei gynaliadwyedd ariannol yn y tymor hwy wedi cael ei ffurfioli.
46. Penderfynodd y Pwyllgor nodi Crynodeb Archwilio Blynnyddol yr Archwilydd Cyffredinol ar gyfer 2024 a'r asesiad o ph'un a oedd y Cyngor wedi rhoi trefniadau ar waith i sicrhau gwerth am arian.

Fframwaith sicrwydd

47. Mae cael trosolwg o fframwaith sicrwydd y Cyngor yn galluogi'r Pwyllgor i gymeradwyo'r strategaeth archwilio mewnol ar sail risg. Mae hefyd yn helpu i sicrhau eglurder ynghylch pa sicrwydd a roddir, a bod cyfrifoldeb am ddarparu sicrwydd yn cael ei ddyrannu'n glir, a hynny heb ddyblygu gwaith. (3.4.8.7.1/2).
48. Yn ogystal â sicrwydd ynglŷn ag archwilio mewnol ac allanol, a'r Datganiad Llywodraethu Blynnyddol, derbyniodd y Pwyllgor adroddiadau gan ddarparwyr sicrwydd llinell gyntaf ac ail linell, fel a ganlyn. (3.4.8.7.1)
49. Ystyriodd y pwyllgor Adroddiad Blynnyddol yr Uwch Berchennog Risg Gwybodaeth (SIRO) 2023-24 ym mis Medi 2024 ac roedd yn darparu datganiad y SIRO a throsolwg o gydymffurfiaeth y Cyngor â gofynion cyfreithiol a chodau ymarfer perthnasol wrth ymdrin â gwybodaeth gorfforaethol (3.4.8.7.3).
50. Canolbwyntiodd y drafodaeth ar berfformiad wrth ymateb i geisiadau Rhyddid Gwybodaeth, trefniadau ar gyfer prosesu

ceisiadau am fynediad at ddata gan wrthrych y data os nad yw'r ymgeisydd wedi darparu tystiolaeth o'u hunaniaeth i'r Cyngor, a chyfrifoldebau sefydliadau partner neu gyflenwyr mewn perthynas â diogelu data a chydymffurfio â'r GDPR. Penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr adroddiad a chymeradwyo'r argymhelliad bod y SIRO ac uwch arweinwyr y Cyngor yn derbyn diweddariad rheolaidd ar risgiau seiber a mesurau lliniaru, fel y gellir gwneud penderfyniadau strategol, ar sail gwybodaeth yn brydlon ac effeithiol ynglŷn â'r bygythiad seiber parhaus i gyfannedd a chyfrinachedd asedau data'r Cyngor.

51. Derbyniodd y Pwyllgor ddiweddariad gan y Rheolwr Newid Hinsawdd yn ei gyfarfod ym mis Rhagfyr 2024 oedd yn amlinellu'r cynnydd tuag at gyflawni targed sero net y Cyngor. Roedd yr adroddiad yn darparu trosolwg o uchafbwyntiau'r flwyddyn a'r prif weithredoedd yn y cynllun gweithredu Tuag At Sero Net ar gyfer 2023/24 (3.4.8.7.3).
52. Ar ôl trafod categorïddio allyriadau carbon, datgarboneiddio cadwyni cyflenwi a dibyniaeth y Cyngor ar arian grant allanol er mwyn cyflawni ei nodau dargedau sero net, penderfynodd y Pwyllgor dderbyn sicrwydd bod mesurau rhesymol ar waith i reoli risgiau newid hinsawdd i lefel dderbyniol.
53. Yn yr un cyfarfod, derbyniodd y pwyllgor adroddiad y Swyddog Diogelu Data Ysgolion ynglŷn â materion llywodraethu gwybodaeth allweddol mewn perthynas ag ysgolion Ynys Môn ar gyfer y cyfnod rhwng Tachwedd 2023 a Thachwedd 2024. Canolbwyntiodd y drafodaeth ar drefniadau sydd ar waith i fonitro cydymffurfiaeth â pholisïau diogelu data allweddol, yn ogystal â rôl llywodraethwyr ysgolion wrth i ysgolion reoleiddio eu trefniadau diogelu data eu hunain (3.4.8.7.3).
54. Ni chynhaliwyd ymweliadau archwilio blynyddol mewn ysgolion yn ystod y cyfnod adrodd, wrth ddisgwyl i ddeddfwriaeth newydd gael ei chyflwyno yn y maes hwn, a holodd aelodau'r Pwyllgor a fyddai'r ymweliadau blynyddol yn parhau. Ar ôl derbyn sicrwydd ar y materion a drafodwyd, penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr

adroddiad a chymeradwyo camau arfaethedig nesaf y Swyddog Diogelu Data er mwyn caniatáu i ysgolion weithredu'n unol â gofynion diogelu data.

55. Derbyniodd y Pwyllgor yr Adroddiad Iechyd a Diogelwch Corfforaethol ar gyfer 2023-24 hefyd. Canolbwyntiodd y drafodaeth ar faterion megis y trefniadau ar gyfer mynd i'r afael ag ymddygiad gwael ymysg disgyblion mewn ysgolion cynradd, a ddylid uwchgyfeirio'r cynnydd mewn ymddygiad ymosodol a difriol tuag at staff y Cyngor a'i gydnabod fel risg sylweddol, ynghyd ag unrhyw oblygiadau cost yn sgil cynnydd yn nifer y damweiniau llithro, baglu a syrthio yng nghartrefi gofal preswyl yr Awdurdod. Ar ôl derbyn sicrwydd ynglŷn â'r materion a godwyd, penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr adroddiad a chymeradwyo'r argymhelliad y dylai'r Cyngor weithredu'r Cynllun Gweithredu Iechyd a Diogelwch Corfforaethol (3.4.8.7.3).
56. Yn olaf, derbyniodd y Pwyllgor yr Adroddiad Seiberddiogelwch Blynyddol 2023-24 mewn sesiwn breifat. Roedd yr adroddiad yn darparu trosolwg o'r materion seiberddiogelwch sy'n wynebu'r Cyngor a'r camau a gymerwyd i oresgyn yr heriau hyn, ymdrin â rhybuddion diogelwch a sut y cawsant eu datrys, ynghyd â phrosiectau seiberddiogelwch presennol (3.4.8.7.3).
57. Trafododd y Pwyllgor brydlondeb datrysiadau gan gyflenwyr meddalwedd trydydd parti i ymateb i wendidau diogelwch ac a fyddai'n bosib gwella hyn trwy ddefnyddio mesurau rheoli contractau cadarn, a thrafodwyd risgiau sy'n dod i'r amlwg yn dilyn trosglwyddo i Windows 11, capasiti'r gwasanaeth TGCh a hyfforddiant ac ymwybyddiaeth seiber ar gyfer staff. Penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr adroddiad, gan dderbyn sicrwydd fod mesurau rhesymol ar waith i leihau bygythiadau seiber i lefel dderbyniol.

Rheoli Risg

58. Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn gyfrifol am oruchwylio'r gwaith o ddatblygu a gweithredu trefniadau rheoli risg o fewn y Cyngor (3.4.8.8.1).
59. Yn ystod 2024-25, mae'r Tîm Arweinyddiaeth wedi cynnal adolygiad eang o drefniadau rheoli risg o fewn y Cyngor. Mae'r adolygiad, a hwyluswyd gan Zurich Risk Engineering, wedi canolbwyntio ar ddiweddarau'r gofrestr risgiau strategol, gan gynnwys adnabod a diffinio risgiau, rheolaethau presennol, sgorio risgiau ac archwaeth risg, yn ogystal â sicrhau fod risgiau strategol yn cyd-fynd â'r Cynllun y Cyngor presennol. Mae'r adolygiad hwn yn mynd rhagddo ar hyn o bryd.
60. Cyflwynir canlyniad y gwaith hwn i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ei gyfarfod ym mis Medi 2025.

Atal Twyll a Llygredd

61. Yn ei gyfarfod ym mis Gorffennaf 2024, adolygodd y Pwyllgor adroddiad canlyniadau'r Fenter Twyll Genedlaethol 2022-24 oedd yn amlinellu canlyniadau diweddaraf y Fenter Twyll Genedlaethol mewn perthynas â Gostyngiadau'r Dreth Gyngor a Budd-dal Tai. Wrth ystyried yr adroddiad, roedd y Pwyllgor yn cydnabod y cynnydd a welwyd ac amcangyfrifir bod £3,838 wedi'i arbed o ganlyniad i'r Fenter Twyll Genedlaethol, ond nododd y gallai cyfyngiadau o ran adnoddau amharu ar ymdrechion i atal twyll. (3.4.8.9.3)
62. Ystyriodd y Pwyllgor adroddiad blynyddol Atal Twyll, Llwrgrwobrwy a Llygredd y Pennaeth Archwilio a Risg ar gyfer 2023-24 (3.4.8.9.4/6) yn ei gyfarfod ym mis Medi 2024. Roedd yr adroddiad yn amlinellu gweithgareddau a gwblhawyd gan Archwilio Mewnol yn ystod y flwyddyn er mwyn lleihau'r risg bod twyll, llwrgrwobrwy a llygredd yn digwydd o fewn y Cyngor ac yn ei erbyn.
63. Roedd yr adroddiad yn amlygu gweithgareddau atal twyll, gan gynnwys treulio 67 diwrnod ar waith atal twyll, megis y Fenter

Twyll Genedlaethol, gwaith twyll rhagweithiol, ymholiadau cyffredinol ynglŷn â thwyll ac ymchwiliadau. Roedd yr adroddiad yn pwysleisio pwysigrwydd lleihau risgiau twyll, yn enwedig mewn cyfnod lle mae'r pwysau ariannol yn uwch.

64. Fel rhan o'r adroddiad hwn, cadarnhaodd y Pennaeth Archwilio a Risg gyfraddau cydymffurfio presennol y Pwyllgor (95%) ar gyfer gwybodaeth a dealltwriaeth staff o'r Polisi a Chanllawiau Chwythu'r Chwiban. (3.4.8.9.1)
65. Cafwyd trafodaeth ynglŷn â threfniadau gweithgorau atal twyll rhanbarthol a lleol er mwyn codi ymwybyddiaeth o risg twyll, yn ogystal ag agweddau eraill a allai gefnogi gweithgareddau atal twyll, megis system reoli cysylltiadau cwsmer y Cyngor (CRM) a'r rhaglen STAR sydd â'r nod o wella prosesau caffael o fewn y Cyngor. Penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr adroddiad a nodi ei gynnwys.
66. Bu i'r Pwyllgor adolygu a chymeradwyo'r Strategaeth Atal Twyll, Llwrgrwobrwy a Llygredd 2025-2028 yn ei gyfarfod ym mis Chwefror 2025. Roedd y ddogfen yn cynnwys cynllun cyflawni gweithgareddau atal twyll er mwyn sicrhau llwyddiant parhaus y Cyngor wrth atal twyll. Nod asesiad atal twyll Cyngor gyfan sydd ar y gweill yw adnabod twyll posib yn well a thargedu adnoddau'n effeithiol. (3.4.8.9.2/5)
67. Yn ystod y drafodaeth rhoddwyd sylw i ymdrechion parhaus i ymladd twyll, yn enwedig mewn perthynas â'r Dreth Gyngor, ynghyd â'r posibilrwydd o ganfod twyll yn well trwy ddefnyddio technoleg deallusrwydd artiffisial. Nododd y Pwyllgor y byddai'n derbyn adroddiad ar y cynnydd yn flynyddol a thrafodwyd ffurfio gweithgor atal twyll, os yw'r Tîm Arweinyddiaeth yn cytuno, er mwyn nodi risgiau twyll yn well.

Archwilio Mewnol

68. Mae'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio wedi goruchwylio trefniadau archwilio mewnol y Cyngor (3.4.8.10.1). Trwy adolygu'r Strategaeth Archwilio Mewnol, yr Adroddiad Blynyddol Archwilio Mewnol a'r Siarter Archwilio Mewnol, yn ogystal â diweddariadau

- rheolaidd gan y Pennaeth Archwilio a Risg, mae'r Pwyllgor wedi goruchwyllo annibyniaeth, gwrthrychedd, perfformiad a phroffesiynoldeb yr adran archwilio mewnol, cefnogi effeithiolrwydd y broses archwilio mewnol a hyrwyddo'r defnydd effeithiol a wneir o archwiliadau mewnol o fewn fframwaith sicrwydd y Cyngor (3.4.8.10.2).
69. Yn ei gyfarfod ym mis Mehefin 2024, ystyriodd y Pwyllgor yr Adroddiad Blynyddol Archwilio Mewnol 2023-24, gan gynnwys barn y Pennaeth Archwilio a Risg ynglŷn â digonolrwydd ac effeithiolrwydd cyffredinol fframwaith llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth y Cyngor, ynghyd â chrynodeb o'r gwaith sy'n cefnogi'r farn (3.4.8.10.6/7/8/9/12/14/15). Cadarnhaodd y Pennaeth Archwilio a Risg ei bod hi o'r farn fel 'prif swyddog archwilio' Cyngor Sir Ynys Môn, bod fframwaith rheoli risg, llywodraethu a rheolaeth fewnol y sefydliad wedi bod yn ddigonol ac effeithiol yn ystod y 12 mis hyd at 31 Mawrth 2024.
 70. Yn dilyn trafodaeth ynglŷn â nifer o feysydd, gan gynnwys darparu adnoddau ar gyfer archwilio mewnol, y risg o ran fforddiadwyedd tai, graddfeydd sicrwydd a ddefnyddir gan archwilio mewnol a matrices asesu risgiau strategol y Cyngor, nododd y Pwyllgor yr adroddiad.
 71. Fel rhan o'i hadroddiad blynyddol, cyflwynodd y Pennaeth Archwilio a Risg ganlyniad yr hunanasesiad blynyddol oedd yn arfarnu cydymffurfiaeth barhaus â Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (3.4.8.10.11/13). Nododd y Pwyllgor gynnydd wrth fynd i'r afael â'r meysydd gwella a nodwyd, ac roedd yr holl weithredoedd, namyn un, wedi'u cwblhau'n llwyddiannus.
 72. Mae'r Pwyllgor yn gyfrifol am adolygu a chymeradwyo'r Siarter Archwilio Mewnol, sydd yn diffinio gweithgareddau, pwrpas, awdurdod a chyfrifoldebau archwilio mewnol (3.4.8.10.2), yn ogystal ag amlinellu'r mesurau diogelu a roddwyd ar waith i gyfyngu ar amhariadau ar annibyniaeth a gwrthrychedd yn deillio o rolau a chyfrifoldebau ychwanegol y Pennaeth Archwilio a Risg nad ydynt yn ymwneud ag archwilio mewnol.
 73. Cymeradwyodd y Pwyllgor y Siarter Archwilio Mewnol yn ei gyfarfod ym mis Ebrill 2024.
 74. Yn dilyn cyflwyno'r safonau newydd, sef Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yn Sector Cyhoeddus y DU, o 1 Ebrill 2025, cynhaliodd y Pennaeth Archwilio a Risg adolygiad eang o'r Siarter Archwilio Mewnol er mwyn sicrhau ei bod yn cydymffurfio â'r safonau newydd. Cyflwynir canlyniad y gwaith hwn i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ei gyfarfod ym mis Mehefin 2025.
 75. Mae'r Pwyllgor yn gyfrifol hefyd am gymeradwyo'r Strategaeth Archwilio Mewnol flynyddol (3.4.8.10.1/3/4/5), sydd yn penderfynu ar flaenoriaethau gweithgareddau archwilio mewnol, yn unol â nodau'r sefydliad. Yn yr un modd â'r uchod, mae'r Pennaeth Archwilio a Risg wedi cynnal dadansoddiad o'r bylchau, gan ystyried darpariaethau'r safonau newydd, Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang yn Sector Cyhoeddus y DU, er mwyn sicrhau fod y Strategaeth Archwilio Mewnol yn cydymffurfio â'r safonau newydd. Cyflwynir y Strategaeth Archwilio Mewnol ar gyfer 2025-26 i'r Pwyllgor yn ei gyfarfod ym mis Mehefin 2025.
 76. Drwy gydol y flwyddyn, derbyniodd y Pwyllgor ddiweddariadau ar weithgareddau archwilio mewnol yn cynnwys canfyddiadau allweddol, meysydd pryder, ymateb rheolwyr a'r camau gweithredu oedd ar y gweill o ganlyniad i waith archwilio mewnol (Gorffennaf, Medi, Rhagfyr 2024 a Chwefror a Mai 2025). Ystyriodd y Pwyllgor grynodedau o adroddiadau archwilio mewnol penodol yn ôl y gofyn, gan gynnwys copïau llawn o adroddiadau Sicrwydd Cyfyngedig, ynghyd â'r cynllun gweithredu a gytunwyd gyda'r rheolwyr (3.4.8.10.9/10).
 77. Fe wnaeth y Pwyllgor fonitro'r gwaith o weithredu'r camau gweithredu y cytunwyd arnynt trwy dderbyn dau adroddiad, un ym mis Medi 2024 a'r llall ym mis Mai 2025 (3.4.8.10.9). Ystyriodd y Pwyllgor berfformiad y Cyngor a statws yr holl gamau gweithredu sydd heb eu cwblhau a godwyd gan archwilio mewnol, gan gynnwys crynodebau manwl o gynnydd wrth fynd i'r afael â materion/risgiau/cyfleoedd 'sylweddol/ambr'.

78. Mae'r Pwyllgor a'r Pennaeth Archwilio a Risg yn gweithio / ymwneud yn dda â'i gilydd (3.4.8.10.15). Yn benodol, roedd Cadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio bob amser ar gael i'r Pennaeth Archwilio a Risg, ac roedd hynny'n cynnwys cyfle i gael cyfarfod preifat â'r Pwyllgor os yw'n gofyn. (3.4.8.10.15).

Archwilio Mewnol:

79. Mae'r Pwyllgor yn goruchwyllo'r trefniadau archwilio allanol ac yn ystyried cwmphas a dyfnder y gwaith archwilio allanol.
80. Yn ei gyfarfod ym mis Mehefin 2024, derbyniodd y Pwyllgor Gynllun manwl Archwilio Cymru ar gyfer 2024, oedd yn nodi'r gwaith yr oedd yn bwriadu ei gyflawni mewn perthynas â'r archwiliad ariannol, y rhaglen archwilio perfformiad ar gyfer y flwyddyn, ynghyd â'r amserlen adrodd (3.4.8.11.1/3).
81. Roedd yr adroddiad hefyd yn darparu manylion am y tîm archwilio a'r ffi archwilio ar gyfer y gweithgareddau a nodwyd. (3.4.8.11.3).
82. Ystyriodd y Pwyllgor lythyr blynyddol yr archwilydd allanol ac adroddiad ISA 260 i'r 'rhai sy'n gyfrifol am lywodraethiant' (3.4.8.11.1/2) yn ei gyfarfod ym mis Tachwedd 2024. Yn dilyn trafodaeth ynglŷn â chadarnhau bod yr archwiliad o'r datganiadau ariannol wedi'i gwblhau, terfynau amser a'u heffaith ar staff cyllid sydd yn arwain at wallau, ac eglurhad ynglŷn â gwariant cyfalaf a referniw, penderfynwyd nodi adroddiad yr archwilydd allanol ar ei archwiliad o Ddatganiadau Ariannol 2023-24.
83. Yn ei gyfarfod ym mis Mai 2025, penderfynodd y Pwyllgor nodi adroddiad Crynodeb Archwilio Blynyddol Archwilio Cymru ar gyfer 2024, oedd yn dangos crynodeb o ganlyniad pob darn o waith a gwblhawyd.
84. Derbyniodd y Pwyllgor ddiweddariadau chwarterol yn ystod y flwyddyn (ym mis Mehefin, Medi, Rhagfyr 2024 a Mai 2025) ac adroddiadau archwilio allanol, gan gynnwys archwiliad o broses y Cyngor ar gyfer pennu amcanion llesiant (Mehefin 2024) a dau adroddiad oedd yn canolbwyntio ar gynaliadwyedd ariannol

llywodraeth leol ac a oedd yn cynnwys adolygiad cenedlaethol ac adroddiad penodol ar Gyngor Sir Ynys Môn (Chwefror 2025) (3.4.8.12.5).

85. Fe wnaeth y Pwyllgor fonitro'r gwaith o weithredu argymhellion yr adroddiadau archwilio allanol a derbyn adroddiad gan y Pennaeth Proffesiwn (AD) a Thrawsnewid ym mis Rhagfyr 2024, oedd yn nodi sut mae'r Cyngor wedi ymateb i adroddiadau archwilio allanol ynglŷn â'r Cyngor ac adolygiadau cenedlaethol a'u hargymhellion cysylltiedig (3.4.8.11.3).
86. Ni chafodd y Pwyllgor ei gymell i wneud unrhyw argymhellion ynglŷn ag effeithlonrwydd y berthynas rhwng yr archwilwyr mewnol ac allanol ac asiantaethau arolygu eraill, neu gyrff perthnasol, yn ystod y flwyddyn (3.4.8.11.4).
87. Cyfarfu'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn breifat ac ar wahân gydag archwilwyr allanol a mewnol heb swyddogion yn bresennol, yn dilyn ei gyfarfod ym mis Mai 2025 (3.4.8.2.6 / 3.4.8.11.5).

Adroddiadau ariannol

88. Mae'r Pwyllgor yn adolygu a chraffu ar faterion ariannol y Cyngor, gan wneud adroddiadau ac argymhellion mewn perthynas â nhw (3.4.8.12.1). Mae'n monitro'r trefniadau a'r paratodau ar gyfer paratoi adroddiadau ariannol er mwyn sicrhau fod gofynion statudol a safonau proffesiynol yn cael eu cyflawni (3.4.8.12.2).
89. Cyn i'r Cyngor llawn ei gymeradwyo, adolygodd y Pwyllgor ddatganiadau ariannol drafft a therfynol blynyddol yr Awdurdod ar gyfer 2023-24 (Gorffennaf a Thachwedd 2024 yn y drefn honno), gan gynnwys y rhagair esboniadol, negeseuon allweddol, tueddiadau, cysondeb â pherfformiad ariannol, addasrwydd a chydymffurfio â pholisïau a phrosesau cyfrifeg a meysydd dyfarnu o bwys (3.4.8.12.3).
90. Wrth ystyried y datganiadau ariannol drafft ym mis Gorffennaf 2024, trafododd y Pwyllgor sawl ffactor, gan gynnwys balansau

ysgolion, tystysgrifau Adroddiad Cyflwr Gosodiad Trydanol a rhwymedigaethau ariannol posib, cynnydd mewn credydwy'r tymor byr oherwydd oedi yn y broses anfonebu ac anghysonderau mewn grantiau cyfalaf. Craffwyd hefyd ar y Cyfrif Refeniw Tai a'i gronfeydd, gan gynnwys y defnydd o gyfraniadau Adran 106, gorwariant yn y Gwasanaethau Plant a Theuluoedd, defnyddio cronfeydd wrth gefn i gydbwyso'r gyllideb a chategoreiddio gwariant sy'n cael ei gyfalafu.

91. Trafodwyd hefyd bod y cyfrifon yn gymhleth i'r cyhoedd eu deall, a thrafodwyd eu dealltwriaeth o'r pwysau ariannol sy'n wynebu'r cyngor ac roedd cais am gael adolygu'r term 'cyfalafu' yn gysylltiedig â swm penodol yn y cyfrifon, ac yn dilyn hynny penderfynodd y Pwyllgor nodi'r prif ddatganiadau ariannol drafft heb eu harchwilio ar gyfer 2023-24.
92. Trafododd y Pwyllgor adroddiad yr archwilydd allanol i'r 'rhai sy'n gyfrifol am lywodraethiant' ar faterion yn deillio o'r archwiliad o'r cyfrifon ac a ddylid eu dwyn i sylw'r Cyngor (3.4.8.12.4/5) yn ei gyfarfod ym mis Tachwedd 2024.
93. Yn dilyn trafodaeth (gweler [Archwilio Allanol](#) uchod), penderfynodd y Pwyllgor nodi Adroddiad yr Archwilydd Allanol ar y Datganiadau Ariannol ar gyfer 2023-24.

Delio â chwynion

94. Mae'r Pwyllgor yn gyfrifol am adolygu ac asesu gallu'r awdurdod i ddelio'n effeithiol â chwynion (3.4.8.14.1).
95. Yn ei gyfarfod ym mis Medi 2024, ystyriodd y Pwyllgor Adroddiad Blynnyddol y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro ar Bryderon a Chwynion ar gyfer 2023-24 oedd yn nodi materion yn codi o dan Bolisi Pryderon a Chwynion y Cyngor, ynghyd â nifer y datgeliadau chwythu'r chwiban a wnaethpwyd o dan Bolisi Chwythu'r Chwiban y Cyngor ar gyfer y cyfnod rhwng 1 Ebrill 2023 a 31 Mawrth 2024.

96. Canolbwyntiodd y trafodaethau ar ddefnydd o'r system CRM fel modd i wasanaethau reoli'r broses gwynion, adrodd ar gwynion y gwasanaethau cymdeithasol a'r amser y mae Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (OGCC) yn ei gymryd i gwblhau ymchwiliadau ar ôl derbyn cwyn yn erbyn aelod etholedig. Derbyniodd y Pwyllgor hefyd ddiweddariad gan y Pennaeth Gwasanaethau Tai gan fod y gwasanaeth hwnnw wedi gweld nifer uchel o bryderon a chwynion yn ystod y cyfnod. Penderfynodd y Pwyllgor dderbyn yr adroddiad.
97. Derbyniodd y Pwyllgor Llythyr Blynnyddol Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru 2023-24 yn ei gyfarfod ym mis Rhagfyr 2024. Roedd y ddogfen yn amlinellu'r gwaith a wnaethpwyd gan OGCC mewn perthynas â chwynion yn ystod cyfnod o 12 mis, yn ogystal â chrynodeb o berfformiad y Cyngor yn y maes hwn (3.4.8.13.1).
98. Yn dilyn trafodaeth, penderfynodd y Pwyllgor nodi a derbyn y Llythyr Blynnyddol 2023-24 ac awdurdodi'r Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro i ysgrifennu at OGCC i gadarnhau bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio wedi rhoi ystyriaeth ffurfiol i'w Llythyr Blynnyddol a darparu sicrwydd y byddai'r Cyngor yn parhau i fonitro cwynion, a thrwy hynny, ddarparu'r wybodaeth sydd ei hangen ar yr Aelodau i graffu ar berfformiad y Cyngor (3.4.8.1.3 / 3.4.8.14.2).

Adroddiad hunanasesu

99. Yn ystod bob blwyddyn ariannol, bydd y Pwyllgor yn derbyn adroddiad hunanasesiad drafft gan y Cyngor, a luniwyd yn unol â Phennod 1 o Ran 6 o Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 (3.4.8.1.3 / 3.4.8.15.1).
100. Yn ei gyfarfod ym mis Gorffennaf 2024, ystyriodd y Pwyllgor yr Adroddiad Hunanasesiad Blynnyddol Drafft 2023-24 oedd yn darparu asesiad ar sail tystiolaeth o berfformiad y Cyngor yn ystod y flwyddyn gan ddefnyddio'r adnoddau oedd ar gael ac wrth reoli a lliniaru risgiau cysylltiedig. (3.4.8.1.4)

101. Wrth adolygu'r adroddiad, nododd y Pwyllgor ei fod yn cynnwys elfen o wrthddweud gan fod cynllunio ariannol a chynllunio'r gweithlu wedi cael eu hasesu'n uchel, ond nodwyd bod gwydnwch ariannol angen ei wella oherwydd pwysau economaidd allanol a heriau'n gysylltiedig â'r gweithlu. Cafwyd trafodaethau hefyd am ddull y Cyngor o reoli risg a'i ddyhead i wneud y mwyaf o gyfleoedd i wella (3.4.8.4.4).
102. Penderfynodd y Cyngor gymeradwyo cynnwys yr adroddiad hunanasesiad drafft ar gyfer 2023-24 ac argymhell bod y Pwyllgor Gwaith ei gymeradwyo (3.4.8.15.1/2/3/4).

Asesiad perfformiad panel

103. O leiaf unwaith yn ystod cylch etholiadol cynhelir asesiad perfformiad panel yn ystod y cyfnod rhwng etholiadau cyffredinol i ethol Cynghorwyr i'r Cyngor. Fe all y Cyngor ddewis comisiynu asesiad perfformiad panel fwy nag unwaith o fewn cylch etholiadol, ond nid yw hynny'n ofynnol o dan y ddeddf (Deddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021).
104. Rhaid i'r Cyngor sicrhau bod ei ymateb drafft i'r panel asesu ar gael i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, ac mae'n rhaid iddo wedyn adolygu'r ymateb drafft a chaiff argymhell unrhyw newidiadau i'r ymateb i'r panel asesu (3.4.8.4.3 / 3.4.8.16.1/2/3/4).
105. Ni chynhaliwyd asesiad perfformiad panel yn ystod 2024-25. Fodd bynnag, bwriedir cynnal asesiad perfformiad panel yn ystod 2025-26.

Archwiliad yr Archwilydd Cyffredinol

106. Fe all yr Archwilydd Cyffredinol gynnal adolygiad arbennig o'r Cyngor (os yw'n ystyried bod y Cyngor yn methu, neu y gallai fod yn methu, â bodloni'r gofynion perfformiad).
107. Cyn gynted ag y bo'n rhesymol ymarferol ar ôl derbyn adroddiad o'r fath, rhaid i'r Cyngor sicrhau ei fod ar gael i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio.

108. Rhaid i ymateb drafft y Cyngor fod ar gael i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, ac mae'n rhaid iddo ei adolygu. Fe all y Pwyllgor argymhell newidiadau i'r ymateb, yn cynnwys camau arfaethedig gan y Cyngor. Os na caiff argymhellion y Pwyllgor eu mabwysiadu gan y Cyngor cyn cyhoeddi'r ymateb, rhaid cynnwys yr argymhellion yn yr ymateb, yn ogystal â rhesymau'r Cyngor dros beidio â gwneud y newidiadau a argymhellwyd gan y Pwyllgor (3.4.8.17.1/2/3).
109. Ni chynhaliwyd adolygiad arbennig o'r Cyngor gan yr Archwilydd Cyffredinol yn ystod 2024-25.

Atodiad A – Amllder cyfarfodydd a phresenoldeb

Aelodau	27/06/24	18/07/24	19/09/24	27/11/24	05/12/24	11/02/25	08/05/25	Cyfarfodydd a fynychwyd (%)
Mr Dilwyn Evans (Aelod Lleyg) (Cadeirydd)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	100
Y Cynghorydd Euryr Morris (Is-gadeirydd)	Ymddiheuriadau	✓	Ymddiheuriadau	✓	Ymddiheuriadau	✓	✓	57
Y Cynghorydd Geraint ap Bebb	✓	✓	Ymddiheuriadau	✓	✓	✓	✓	86
Y Cynghorydd Dyfed Wyn Jones ⁴	Na	✓	Ymddiheuriadau	-	-	-	-	33
Mr William Parry (Aelod Lleyg)	✓	✓	✓	Na	✓	✓	✓	86
Y Cynghorydd Keith Roberts	✓	✓	✓	✓	Na	✓	✓	86
Y Cynghorydd Kenneth Hughes ⁵	-	-	-	-	-	Ymddiheuriadau	✓	50
Y Cynghorydd Margaret M. Roberts	Na	✓	✓	✓	✓	✓	✓	86
Mrs Sharon Warnes (Aelod Lleyg) ⁶	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	100
Mr Michael Wilson (Aelod Lleyg)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	Na	86
Y Cynghorydd Liz Wood ⁵	Ymddiheuriadau	Na	Ymddiheuriadau	Na	Ymddiheuriadau	-	-	0
Y Cynghorydd Aled Morris Jones ⁵	-	-	-	-	-	✓	Ymddiheuriadau	50
Y Cynghorydd Trefor Lloyd Hughes	✓	✓	✓	✓	Na	Na	Na	57
Y Cynghorydd Ieuan Williams	✓	✓	Ymddiheuriadau	✓	✓	✓	✓	86
Y Cynghorydd Robin Williams (Aelod Portffolio Cyllid)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	100
Cyfanswm ar gyfer y Pwyllgor ⁷	8	12	8	10	8	11	9	71% (cyfartaledd)

⁴ Gadawodd y Cynghorydd Dyfed Wyn Jones y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ym mis Hydref 2024, er mwyn ymuno â'r Pwyllgor Gwaith.

⁵ Ym mis Chwefror 2024, gadawodd y Cynghorydd Liz Wood y Pwyllgor ac ymunodd y Cynghorwyr Kenneth Hughes ac Aled Morris Jones y Pwyllgor.

⁶ Bu farw Mrs Sharon Warnes cyn y cyfarfod ar 8 Mai 2025.

⁷ Mae'r Pwyllgor yn cynnwys wyth aelod etholedig a phedwar aelod lleyg, yn unol â Chylch Gorchwyl y Pwyllgor. Ni fydd Aelodau Etholedig yn aelodau o'r Pwyllgor Gwaith, ond mae'n ofynnol i'r Aelod Portffolio Cyllid, cyn belled ag y bo'n bosib, fynychu holl gyfarfodydd y Pwyllgor.

Atodiad B – Hyfforddiant Aelodau Cyfredol 2022-25 a Gwybodaeth a Rannwyd

		Mr Dilwyn Evans (ALI) (Cadeirydd)	Y Cynghorydd Eurn Morris (Is-gadeirydd)	Y Cynghorydd Geraint ap Bebb	Mr William Parry (ALI)	Y Cynghorydd Keith Roberts	Y Cynghorydd Margaret Roberts	Mrs Sharon Warnes (ALI)	Mr Michael Wilson (ALI)	Y Cynghorydd Trefor Lloyd Hughes	Y Cynghorydd Ieuan Williams	Y Cynghorydd Kenneth Hughes	Y Cynghorydd Aled Morris Jones	Cyfanswm
Penodol i' r Pwyllgor	Cynefino	23/06/22	23/06/22	23/06/22	Ymddiheuriadau	23/06/22	23/06/22	23/06/22	23/06/22	11/05/22	11/05/22	-	20/05/22	10/12 (83%)
	Datganiadau Ariannol	13/07/22	13/07/22	13/07/22	Absennol	13/07/22	Ymddiheuriadau	13/07/22	13/07/22	19/05/22	19/05/22	-	-	8/12 (67%)
	Cwynion	09/09/22	09/09/22	09/09/22	09/09/22	09/09/22	(21/07/21)	09/09/22	09/09/22	-	-	-	-	8/12 (67%)
	Rheoli Trysorlys	14/09/22 15/09/23	14/09/22 15/09/23	Ymddiheuriadau	Absennol	14/09/22	15/09/23	14/09/22	14/09/22 15/09/23	-	-	(07/11/19)	-	7/12 (58%)
	Deall Cyfrifon Awdurdod Lleol i Gynghorwyr	22/06/23	-	24/08/23	-	-	-	-	22/06/23	-	-	-	-	3/12 (25%)
	Sgiliau Cadeirio Effeithiol	17/10/23	11/10/23	11/10/23	17/10/23	-	-	17/10/23	11/10/23	23/03/23	23/03/23	-	-	8/12 (67%)
	Atal Twyll a Llygredd	04/12/23	-	04/12/23	04/12/23	04/12/23	04/12/23	04/12/23	04/12/23	-	04/12/23	-	-	8/12 (67%)
	Rheoli Risg	13/03/24	-	-	-	-	-	19/03/24	19/03/24	-	-	-	-	3/12 (25%)
	Cyflwyniad i Ddeallusrwydd Artiffisial a Lliniaru Risgiau	11/02/25	11/02/25	11/02/25	11/02/25	11/02/25	11/02/25	11/02/25	11/02/25	-	11/02/25	-	11/02/25	05/12/24
Gorfodol	Y Rheoliad Cyffredinol ar Ddiogelu Data (GDPR)	05/09/22	07/09/22	16/11/23	-	07/09/22	15/11/23	19/10/22	(22/02/19)	16/11/23	16/11/23	19/11/24	16/11/23	11/12 (92%)
	Ymwybyddiaeth Seiber ⁸	12/05/22	18/05/22	12/05/22	-	11/05/22	11/05/22	12/05/22	12/05/22	11/05/22	11/05/22	-	12/05/22	10/12 (83%)
	Ymwybyddiaeth Diogelu Sylfaenol	-	20/09/22	27/11/23	-	20/09/22	20/09/22	-	-	27/11/23	20/09/22	-	20/09/22	7/12 (58%)
	Trais yn erbyn Merched, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol*	Dewisol	12/06/22	29/09/22	Dewisol	Heb gychwyn	Heb gychwyn	Dewisol	(21/12/17)	Heb gychwyn	Heb gychwyn	Heb gychwyn	Heb gychwyn	3/8 (38%)
	Prevent*	12/09/19	12/06/22	19/05/24	Dewisol	Heb gychwyn	Heb gychwyn	Dewisol	Dewisol	Heb gychwyn	Heb gychwyn	Heb gychwyn	Heb gychwyn	3/8 (38%)
	Caethwasiaeth Fodern*	Dewisol	07/09/23	19/05/24	Dewisol	Heb gychwyn	Heb gychwyn	Dewisol	Dewisol	Heb gychwyn	Heb gychwyn	Heb gychwyn	Heb gychwyn	2/8 (25%)
Cyfanswm Presenoldeb / Cwblhau		92%	80%	87%	33%	60%	53%	83%	92%	40%	53%	13%	33%	

⁸Roedd ymwybyddiaeth seiber yn rhan o hyfforddiant rhagarweiniol ar gyfer carfan newydd o aelodau'r Cyngor ym mis Mai 2022.

* Dewisol ar gyfer aelodau lleyg.

Gwybodaeth Benodol i'r Pwyllgor a Rannwyd

Teitl	Maes	Cyfrwng	Darparwr	Dyddiad Cyflwyno
<i>Audit Committee Update</i> - Rhifyn 40: Safonau Archwilio Mewnol Newydd	Newidiadau sydd ar y gweill i'r safonau archwilio mewnol a'u heffaith ar aelodau pwyllgorau archwilio.	Newyddlen	CIPFA	24/12/24
Newyddlen 'Better Governance' CIPFA	Gwybodaeth ar gyfer pwyllgorau archwilio ynglŷn â chyhoeddi Cod Ymarfer CIPFA, er mwyn cynorthwyo awdurdodau i sefydlu a chynnal eu trefniadau archwilio mewnol, ynghyd â gwybodaeth am yr ymgynghoriad ar yr Adendwm i Fframwaith Llywodraethu 2016 mewn perthynas â'r adolygiad llywodraethu blynyddol a'r datganiad llywodraethu blynyddol.	Newyddlen	CIPFA	07/02/25
Pwyllgorau Archwilio: arferion effeithiol ac effaith gadarnhaol	Mae Archwilio Cymru wedi cyhoeddi canllawiau poced sy'n crynhoi arferion effeithiol ar gyfer pwyllgorau archwilio.	Canllawiau poced	Archwilio Cymru	25/02/25
<i>Audit Committee Update</i> - Rhifyn 42: Llywodraethu Archwilio Mewnol	Y Cod Ymarfer newydd ar Lywodraethu Archwilio Mewnol a ddaw i rym o 1 Ebrill 2025.	Newyddlen	CIPFA	17/04/25
Erthygl yng nghylchgrawn <i>Public Finance</i> CIPFA - <i>AI adoption 'could save English and Welsh councils £8bn a year'</i>	Erthygl sy'n amcangyfrif y gallai awdurdodau lleol yng Nghymru a Lloegr arbed £8bn y flwyddyn trwy ymgorffori deallusrwydd artiffisial yn eu gweithredoedd.	Erthygl mewn Cylchgrawn Proffesiynol	CIPFA	15/05/25
CIPFA / Solace <i>Delivering Good Governance in Local Government: Cyhoeddi Adendwm</i>	Cyhoeddi canllawiau newydd ar yr adolygiad blynyddol o lywodraethiant a rheolaethau mewnol a pharatoi'r datganiad llywodraethu blynyddol a ddaw i rym ar gyfer y flwyddyn ariannol 2025-26.	Cyhoeddiad	CIPFA	20/05/25

Atodiad C – Crynodeb o Ganlyniadau Cyfarfodydd

Dyddiad:		Canlyniad y cyfarfod:
27 Mehefin 2024	Fe wnaeth y Pwyllgor ystyried wyth eitem o bwys.	
	Ystyriodd y Pwyllgor yr Adroddiad Blynyddol Archwilio Mewnol ar gyfer 2023/24 . Darparodd yr adroddiad sicrwydd i'r Pwyllgor, ynghyd â barn flynyddol y Pennaeth Archwilio a Risg, fod gan y Cyngor fframwaith digonol ar gyfer rheoli risg, llywodraethu a rheolaeth fewnol. Roedd y materion a drafodwyd yn cynnwys fforddiadwyedd tai a darparu adnoddau ar gyfer archwilio mewnol.	
	Ystyriodd y Pwyllgor ei Gylch Gorchwyl diwygiedig a'i gymeradwyo. Roedd y cylch gorchwyl wedi'i symleiddio yn seiliedig ar argymhellion a wnaed gan CIPFA fel rhan o'i adolygiad effeithlonrwydd. Derbyniodd y Pwyllgor hefyd ddiweddariad ar gynnydd wrth roi gweddill argymhellion CIPFA o'r adolygiad hwn ar waith. Roedd y materion a drafodwyd yn cynnwys lliniaru risgiau a Deallusrwydd Artiffisial (AI), ac fe wnaeth y Pwyllgor gymeradwyo cynnydd ac amserlennu diweddariad pellach ymhen chwe mis.	
	Cymeradwyodd y Pwyllgor Adroddiad Blynyddol y Cadeirydd ar gyfer 2023/24 hefyd, a'i gyflwyno i'r Cyngor Llawn ar ôl gwneud newid bychan i'r cofnod hyfforddiant yn Atodiad B yn y ddogfen.	
	Darparodd Archwilio Cymru ddiweddariad ar ei raglenni gwaith ar gyfer ei waith cyllid a pherfformiad hyd at 31 Mawrth 2024, ynghyd â'i gynllun archwilio manwl ar gyfer 2024. Roedd hyn yn cynnwys amserlen ar gyfer archwilio datganiadau ariannol, gwaith archwilio a gynlluniwyd a ffioedd archwilio arfaethedig. Ystyriodd y Pwyllgor adroddiad Archwilio Cymru hefyd ar broses y Cyngor ar gyfer gosod amcanion llesiant . Yn dilyn cais i gadarnhau'r gwahaniaeth rhwng unigolion di-waith ac unigolion economaidd anweithgar, nododd y Pwyllgor yr adroddiad a gofynnwyd am gael cynnwys 'economaidd anweithgar' fel rhan o ddata tueddiadau poblogaeth y Cyngor.	
18 Gorffennaf 2024	Adolygodd y Pwyllgor weithredoedd cyfarfodydd blaenorol ac roedd y Pwyllgor yn fodlon â nhw. Roedd y Pwyllgor hefyd yn hapus i dderbyn y Flaen Raglen Waith fel y'i cyflwynwyd.	
	Fe wnaeth y Pwyllgor ystyried pum eitem o bwys.	
	Adolygodd y Pwyllgor y Datganiad Cyfrifon Drafft 2023-2024 a chanolbwyntiodd y drafodaeth ar nifer o bryderon allweddol, gan gynnwys balansau ysgolion, yn enwedig yr ysgolion sydd â diffyg ariannol, tystysgrifau Adroddiad Cyflwr Gosodiadau Trydanol ac atebolrwydd ariannol posibl, cynnydd mewn credydwy'r tymor byr oherwydd oedi wrth godi anfonebau, ac anghysonderau gyda grantiau cyfalaf. Craffwyd hefyd ar y Cyfrif Refeniw Tai a'i gronfeydd, gan gynnwys y defnydd o gyfraniadau Adran 106, gorrariant yn y Gwasanaethau Plant a Theuluoedd, defnyddio cronfeydd wrth gefn i gydbwyso'r gyllideb a chategoreiddio gwariant oedd wedi cael ei gyfalafu. Nododd y Pwyllgor bod incwm y Dreth Gyngor wedi cynyddu, yn rhannol oherwydd newidiadau ym mhremiwm y Dreth Gyngor ar ail gartrefi. Mynegodd y Pwyllgor bryderon bod y cyfrifon yn rhy gymhleth i'r cyhoedd, y gallai pwysau ariannol, yn enwedig mewn gofal cymdeithasol, herio gwydnwch y Cyngor a gofynnwyd am adolygiad o'r term 'cyfalafu' mewn perthynas â swm penodol yn y cyfrifon.	
	Cafodd y Pwyllgor drafodaeth mewn perthynas â'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol drafft ar gyfer 2023-2024 , gan amlygu pryderon ynghylch amserlen y Cyngor ar gyfer cydymffurfio â'r Ddeddf Caffael 2023 newydd, diffyg hyfforddiant ar y Pŵer Cymhwysedd Cyffredinol o dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021, oedd wedi'i nodi fel mater heb ei ddatrys, a chyfyngiadau o ran adnoddau sy'n effeithio ar waith rheoli asedau ac adolygiadau effeithlonrwydd. Adolygodd y Pwyllgor hefyd yr Adroddiad Hunanasesiad Corfforaethol Blynyddol drafft ar gyfer 2023-2024 a nododd bod elfen o wrthddweud gan fod cynllunio ariannol a chynllunio'r gweithlu wedi cael eu hasesu'n uchel, ond nodwyd bod gwydnwch ariannol angen ei wella oherwydd pwysau economaidd allanol a heriau'n gysylltiedig â'r gweithlu. Cafodd yr adroddiad ei gymeradwyo gan y Pwyllgor a chafodd ei argymhell i'r Pwyllgor Gwaith er mwyn ei gymeradwyo.	

Yn dilyn derbyn diweddariad ar y tri **archwiliad mewnol**, codwyd pryderon am y cyferbyniad rhwng y gwerthusiad cadarnhaol ar gaffael a rheoli contract yn yr Hunanasesiad Corfforaethol a'r materion caffael a amlygwyd yn yr archwiliad o Reoli Cyflenwyr TG, capasiti Archwilio Mewnol a chost effeithiolrwydd wrth allanoli arbenigedd. Trafodwyd materion yn ymwneud â phrosesau incwm y Tîm Morwrol mewn sesiwn breifat.

Adolygodd y Pwyllgor ganlyniadau'r **Fenter Twyll Genedlaethol** ac roedd yn cydnabod bod cynnydd wedi digwydd a bod arbedion posibl o £3,838 wedi'u gwneud, ond nodwyd y gallai diffyg adnoddau lesteirio ymdrechion atal twyll.

Yn olaf, adolygodd y Pwyllgor weithredoedd o gyfarfodydd blaenorol ac roedd y Pwyllgor yn fodlon â nhw. Roedd y Pwyllgor hefyd yn hapus i dderbyn y Flaen Raglen Waith a gyflwynwyd.

19 Medi
2024

Fe wnaeth y Pwyllgor ystyried **saith** eitem o bwys.

Derbyniodd a chymeradwyodd y Pwyllgor ddatganiad yr **Uwch Berchennog Risg Gwybodaeth** a throsolwg o gydymffurfiaeth y Cyngor â'r fframweithiau cyfreithiol yn ystod 2023-24, megis GDPR y DU, Deddf Diogelu Data 2018, Deddf Rhyddid Gwybodaeth 2000 (FOIA), a rheoliadau eraill. Roedd y prif faterion yn cynnwys cyswllt y Cyngor â rheoleiddwyr allanol, digwyddiadau diogelwch a thor-diogelwch data. Ar gais y Cadeirydd cafodd swyddogion o'r gwasanaeth Dysgu, Gwarchod y Cyhoedd, Adnoddau a Thechnoleg Gwybodaeth eu gwahodd i egluro pam bod ceisiadau Rhyddid Gwybodaeth wedi derbyn ymateb hwyr. Roedd y rhesymau'n cynnwys diffyg adnoddau, ceisiadau cymhleth a'r galw am wasanaeth. Cafwyd trafodaeth hefyd ynglŷn â phwy sy'n gyfrifol am ddyrannu ceisiadau Rhyddid Gwybodaeth, delio â cheisiadau gwrthrych am wybodaeth tra'n aros i wirio hunaniaeth yr unigolyn, a sicrhau bod sefydliadau trydydd parti'n cydymffurfio â'r GDPR pan fydd y Cyngor yn allanoli gwasanaethau yn ymwneud â phrosesu data personol.

Derbyniodd y Pwyllgor **Bolisi Pryderon a Chwynion y Cyngor a'r datgeliadau Chwythu'r Chwiban** ar gyfer 2023-24, a oedd yn cynnwys trosolwg o'r modd y caiff cwynion eu trin a diweddariad ar y gwaith o ddatblygu'r system Rheoli Cysylltiadau Cwsmeriaid (CRM) fel y gellir tracio cwynion mewn amser real. Ar gais y Cadeirydd, eglurodd y Pennaeth Gwasanaethau Tai bod y Gwasanaethau Tai wedi derbyn mwy o gwynion yn sgil cyswllt arferol y gwasanaeth a'r cyhoedd a dywedodd bod gwelliannau ar y gweill, yn enwedig o ran cyfathrebu. Penderfynodd y Pwyllgor dderbyn bod yr adroddiad yn darparu sicrwydd bod y Cyngor yn cydymffurfio â'r polisiau a nodi'r gwersi a ddysgwyd. Gofynnodd a fyddai modd cynnwys prif benawdau'r cwynion yn ymwneud â'r Gwasanaethau Cymdeithasol mewn adroddiadau yn y dyfodol a phenderfynodd roi gwybod i'r Pwyllgor Safonau am bryder y Pwyllgor ynglŷn â'r amser y mae'n ei gymryd i Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru (OGCC) ddod i benderfyniad ynglŷn â chwynion yn erbyn aelodau.

Derbyniodd y Pwyllgor adolygiad o'r **gweithgareddau rheoli trysorlys ar gyfer 2023-24**, a oedd yn trafod y prif faterion ac yn cymharu perfformiad y Cyngor yn erbyn Strategaeth Rheoli Trysorlys 2023-24 a Dangosyddion Darbodus. Fe wnaeth y Cyfarwyddwr amlinellu'r ffactorau allanol, gwariant a chyllid cyfalaf y Cyngor, y cronfeydd wrth gefn a balansau arian parod, benthyciadau, buddsoddiadau a chydymffurfiaeth â'r dangosyddion darbodus, a chadarnhaodd bod y Cyngor yn perfformio'n unol â'r Strategaeth. Holodd y Pwyllgor ynglŷn â'r gostyngiad ym malansau ysgolion (o £6.7m i £5.5m) a sut y byddai hynny'n effeithio ar ysgolion yn y dyfodol. Penderfynodd y Pwyllgor nodi'r adroddiad a'i anfon ymlaen i'r Pwyllgor Gwaith gyda gweithred ychwanegol, sef y dylid gwirio'r adroddiad i sicrhau cysondeb o ran amser y ferf a gwneud yn siŵr bod yr adroddiad yn eglur.

Fe wnaeth y Pwyllgor ystyried adroddiad ar weithgareddau'r gwasanaeth Archwilio Mewnol i liniaru'r **risg o dwyll, llwgrwobrwyo a llygredd** o fewn y Cyngor yn ystod 2023-24. Roedd yr adroddiad yn mesur pa mor effeithiol yw mesurau atal twyll y Cyngor a'r cynnydd o ran mynd i'r afael ag argymhellion yr Archwilydd Cyffredinol ac roedd yn amlygu'r risgiau twyll presennol a'r heriau i'r dyfodol. Cafodd cynllun gweithredu ar gyfer 2022-2025 ei gynnwys hefyd. Trafododd y Pwyllgor a ddylid sefydlu fersiwn lleol o'r gweithgor atal twyll rhanbarthol (sy'n rhan o Bartneriaeth Archwilio Gogledd a Chanolbarth Cymru), a sut y gallai'r system CRM, a'r rhaglen STAR i wella prosesau caffael, gefnogi'r gwaith atal twyll. Penderfynodd y pwyllgor bod yr adroddiad yn darparu sicrwydd bod gan y Cyngor drefniadau effeithio ar gyfer lliniaru'r risg o dwyll.

Fe wnaeth y Pwyllgor ystyried yr **archwiliadau mewnol** a gwblhawyd ers y cyfarfod diwethaf, ynghyd â llwyth gwaith cyfredol a blaenoriaethau'r gwasanaeth Archwilio Mewnol yn y dyfodol agos. Rhannwyd dau adroddiad sicrwydd â'r Pwyllgor: un ar Reoli Taliadau Debyd Uniongyrchol a'r llall ar drefniadau parhaus i Fonitro Taliadau Dyblyg ac roedd y ddau adroddiad yn darparu 'Sicrwydd Rhesymol'. Nododd y Pwyllgor gynnydd gan y Tîm Taliadau o ran lleihau taliadau sy'n

	cael eu dyblygu a'r broses ar gyfer adennill taliadau sy'n cael eu gwneud ddwywaith gan gyflenwyr, a gofynnodd am eglurder ynghylch y broses ar gyfer delio â dyledion drwg, yn cynnwys sut y caiff darpariaethau eu haddasu a'u cofnodi yn y cyfrifon. Hefyd, ar ôl derbyn diweddariad ar statws y materion/risgiau a chyfleoedd a nodwyd gan y gwasanaeth Archwilio Mewnol, roedd y Pwyllgor yn fodlon bod y Cyngor yn gwneud cynnydd boddhaol wrth fynd i'r afael â'r camau gweithredu oedd yn weddill. Roddodd Archwilio Cymru ddiweddariad i'r Pwyllgor ar y rhaglen waith a'r amserlen fel ag yr oedd pethau ym mis Mehefin 2024, ynghyd â gwaith rheoleiddio Estyn ac AGC. Nododd y Pwyllgor y bydd yr Adolygiad Thematig ar Ofal Heb ei Drefnu yn cael ei gyflwyno yng nghyfarfod y Pwyllgor Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio ym mis Tachwedd, ac y bydd cynrychiolwyr o Fwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr yn bresennol. Yn olaf, fe wnaeth y Pwyllgor adolygu hynt y camau gweithredu yn dilyn y cyfarfod diwethaf ac roedd yn fodlon â'r cynnydd a wnaed. Roedd hefyd yn fodlon derbyn y Blaen Raglen Waith arfaethedig ond fe nododd ei bod hi'n bosib y bydd yn rhaid cael cyfarfod ychwanegol ym mis Tachwedd er mwyn cymeradwyo'r cyfrifon archwiliedig.
27 Tachwedd 2024	Ystyriodd y Pwyllgor un eitem o bwys yn ystod y cyfarfod arbennig hwn a gynhaliwyd er mwyn ystyried y Datganiad Cyfrifon Terfynol ar gyfer 2023/24, y Datganiad Llywodraethu Blyneddol ac adroddiad yr Archwilydd Allanol ar yr archwiliad o ddatganiadau ariannol 2023/24 (Adroddiad ISA 260). Cadarnhaodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 y byddai'r Datganiad o Gyfrifon archwiliedig yn cael ei lofnodi ar ôl iddo gael ei adolygu gan y Cyngor Llawn ar 3 Rhagfyr 2024, gan fethu'r terfyn amser ar 30 Tachwedd 2024 o ychydig ddyddiau. Ar ôl eu cyflwyno ar gyfer eu harchwilio ar 28 Mehefin 2024, cadarnhaodd Archwilio Cymru bod y datganiadau ariannol yn cynrychioli sefyllfa ariannol y Cyngor yn gywir fel ag yr oedd ar 31 Mawrth 2024. Argymhellwyd rhai newidiadau a chawsant eu gweithredu gan y Cyngor, ond nid oeddynt yn effeithio ar y tanwariant o £1.732m a nodwyd yn ystod mis Gorffennaf 2024. Bu i'r Swyddog Adran 151 dywys y Pwyllgor drwy'r addasiadau, gan gadarnhau bod mwyafrif y newidiadau'n ymwneud â'r fantolen a gwariant yn gysylltiedig ag incwm grantiau, nad oedd yn cael unrhyw effaith ar refeniw. Mynegodd ei werthfawrogiad i dîm Cyllid y Cyngor ac Archwilio Cymru am eu hymdrechion. Roedd y Datganiad Llywodraethu Blyneddol ar gyfer 2023/24 yn amlygu bod pedwar allan o bump o'r gwendidau llywodraethu o'r flwyddyn flaenorol wedi'u datrys, a bod gwaith yn mynd rhagddo ar un arall. Mynegodd y Pwyllgor bryder ynghylch ymarferoldeb sicrhau bod asedau'r Cyngor yn addas i'r diben o ystyried y pwysau ar arian cyfalaf. Nodwyd bod cyflawni'r amcan hwn yn uchelgeisiol yn yr hinsawdd ariannol bresennol. Mae'r Cyngor wedi ymdrechu i symleiddio prosesau a digideiddio gweithrediadau er mwyn lleihau costau a gwella effeithiolrwydd y gwasanaeth. Roedd y Pwyllgor yn cydnabod y cynnydd a wnaed, yn ogystal â chydabod yr heriau ariannol a gweithredol sy'n wynebu'r Cyngor. Cadarnhaodd Archwilio Cymru bod y broses archwilio yn ddidrafferth a bod cyfrifon a phapurau gwaith o ansawdd wedi'u darparu. Y disgwyl oedd y byddai'r archwilydd yn darparu barn archwilio ddiamod, a byddai'r cyfrifon yn cael eu hardystio ar ôl derbyn cymeradwyaeth gan y Cyngor Llawn ar 3 Rhagfyr 2024. Cadarnhawyd bod yr addasiadau'n ymwneud ag amserlenni cyfyngedig yn hytrach na phroblemau systematig. Cafodd addasiad pensiwn sylweddol o £71.145 miliwn ei gywiro, ond ni chafodd hynny effaith ar y Fantolen na'r Gronfa Gyffredinol. Gofynnodd y Pwyllgor am eglurhad ynglŷn materion oedd yn weddill, pwysau amser ar y staff Cyllid ac a ddylid ymestyn terfynau amser adrodd. Roedd yr argymhellion yn cynnwys defnyddio terminoleg fwy clir ar gyfer monitro cyllidebau a gwariant cyfalaf yn yr adroddiad naratif. Derbyniodd y Pwyllgor y Datganiad o Gyfrifon archwiliedig ar gyfer 2023/24, ac argymhellwyd eu bod y cyfrifon yn cael eu llofnodi gan Gadeirydd y Cyngor a'r Swyddog Adran 151. Cymeradwyodd y Pwyllgor hefyd y Datganiad Llywodraethu Blyneddol 2023/24 fel gwerthusiad teg o drefniadau llywodraethu. Nodwyd Adroddiad ISA 260 Archwilio Cymru. Ar ddiwedd y cyfarfod diolchodd y Cadeirydd i bawb a gyfrannodd at y gwaith paratoi a'r broses archwilio ac roedd yn cydnabod eu hymdrechion a'u hagwedd broffesiynol.

Fe wnaeth y Pwyllgor ystyried **12** eitem o bwys.

Cadarnhaodd y Pennaeth Archwilio a Risg bod yr holl gamau gweithredu yn **Log Gweithredoedd** y Pwyllgor yr oedd angen eu cwblhau wedi'u cwblhau, yn cynnwys derbyn cadarnhad gan y Pwyllgor y byddai Prif Swyddog Digidol y Cyngor yn darparu briff i'r Pwyllgor ar y risgiau a'r mesurau lliniaru yn gysylltiedig â Deallusrwydd Artiffisial am 1 o'r gloch y prynhawn ar 11 Chwefror 2025, sef yn union o flaen y cyfarfod nesaf. Fe wnaeth y Pwyllgor nodi diweddariad y Rheolwr Rhaglen, Cynllunio a Pherfformiad Corfforaethol ar waith i fonitro anweithgarwch economaidd o fewn setiau data tueddiadau poblogaeth y Cyngor a chynnydd mewn perthynas â materion llywodraethu a nodwyd yn yr asesiad ar gyfer 2023/24.

Penderfynodd y Pwyllgor enwebu cynrychiolwyr i wasanaethu ar **Bwyllgor Archwilio Cydbwyllgor Corfforedig Gogledd Cymru**. Enwebwyd y Cynghorydd Geraint Bebb fel prif aelod, a'r Cynghorydd Keith Roberts fel eilydd, a Mrs. Sharon Warnes fel aelod lleeg.

Fe wnaeth y Pwyllgor adolygu a derbyn y **Llythyr Blynnyddol gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru ar gyfer 2023/24**, a gyflwynwyd gan y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro. Roedd y llythyr yn asesu perfformiad y Cyngor wrth ymdrin â chwynion gwasanaeth ac roedd yn cynnwys data ynglŷn ag ymyraethau'r Ombwdsmon a chwynion yn ymwneud â'r Cod Ymddygiad i Aelodau. Roedd y prif bwyntiau a godwyd yn cynnwys y cynnydd mewn cwynion, y ganran uchel o ymyraethau gan OGCC a'r ffaith bod y rôl Swyddog Cwynion yn wag. Er nad oedd angen cynnal unrhyw ymchwiliadau a bod y cwynion yn rhai cyffredinol i raddau helaeth, rhoddwyd sicrwydd y gallai materion fod wedi cael eu datrys yn fwy effeithiol drwy ymyrraeth gynnar. Bydd y dull o ymdrin â chwynion yn dal i gael ei fonitro fel y gellir craffu yn effeithiol, a bydd ddiweddariadau cynnydd ar y mesurau datrys a nodwyd yn cael eu darparu i'r Pwyllgor maes o law.

Cadarnhaodd y Pwyllgor ei fod yn fodlon â'r diweddariad ar weithredu'r argymhellion a wnaed gan **CIPFA yn dilyn ei adolygiad o effeithlonrwydd y Pwyllgor yn 2024**. Amlygwyd bod 7 o gamau wedi cael eu gweithredu'n llawn, bod dau wedi'u cydnabod ond nad oedd angen unrhyw gamau pellach, a bod un cam yn parhau i fynd rhagddo, sef darparu hyfforddiant i swyddogion sy'n adrodd i Bwyllgorau.

Fe wnaeth y Pwyllgor nodi'r sicrwydd a ddarparwyd gan y Pennaeth Archwilio a Risg yn yr adroddiad ar yr **Archwiliadau Mewnol** a gwblhawyd, llwyth gwaith a blaenoriaethau presennol yr adran, ynghyd â'r newidiadau i'r Safonau Archwilio Mewnol. Darparwyd 'Sicrwydd Rhesymol' ar gyfer y tri archwiliad - Trosolwg o Bartneriaethau, Mesurau Atal Twyll ym maes Ad-daliadau Refeniw ac Adolygiad o'r Fframwaith Asesu Seiberddiogelwch. Fe wnaeth y Pwyllgor drafod addasrwydd y mesurau atal twyll, yn benodol y risgiau'n gysylltiedig â Deallusrwydd Artiffisial mewn amgylchedd gwaith hybrid, a derbyniodd rhywfaint o sicrwydd bod maint llai y Cyngor, ei fodel gweithio'n hybrid a'i arferion sy'n canolbwyntio ar bobl yn lliniaru'r risg o ymosodiadau seiber a dynwared a gynhyrchir gan Ddeallusrwydd Artiffisial.

Ar ôl adolygu'r **Adroddiad Blynnyddol ar y Cynllun Strategol Tuag at Sero Net ar gyfer 2023/24**, a oedd yn nodi cynnydd y Cyngor o ran lliniaru newid hinsawdd a chyflawni amcanion blynnyddol, derbyniodd y Pwyllgor sicrwydd bod mesurau rhesymol ar waith i leihau risgiau newid hinsawdd i lefel dderbyniol. Roedd yr uchafbwyntiau'n cynnwys lleihau allyriadau carbon o gymharu â'r lefelau uchaf a welwyd yn 2021/22, uwchraddio eiddo'r Cyngor gan ddefnyddio grantiau gan Lywodraeth Cymru er mwyn ei ddatgarboneiddio, adeiladu 28 o gartrefi newydd carbon niwtral, ymestyn y rhwydwaith gwefru cerbydau trydan a llwybrau teithio llesol, sefydlu meithrinfa goed newydd a darparu hyfforddiant newid hinsawdd i aelodau etholedig ac uwch swyddogion. Clywodd y Pwyllgor hefyd bod y ddibyniaeth ar gyllid allanol yn risg o ran cyflawni sero net erbyn 2030. Mae datgarboneiddio'r gadwyn gyflenwi hefyd yn her, gan fod allyriadau anuniongyrchol yn anoddach i'w rheoli, a bod angen gwaith pellach er mwyn adrodd ar ganlyniadau allyriadau mewnol yn erbyn perfformiad cynaliadwyedd y gadwyn gyflenwi. Mewn perthynas â hyn, gofynnodd y Pwyllgor pa ddylanwad oedd gan y Cyngor ar ei gadwyn gyflenwi a'i allu i bennu uchafswm allyriadau heb godi ofn ar ddarparu gyflenwyr, a p'un a yw'r ddibyniaeth ar gyllid grant yn debygol o arafu unrhyw gynnydd pellach pe byddai'n cael ei leihau neu dynnu'n ôl. Derbyniodd y Pwyllgor sicrwydd gan y Swyddog Diogelu Data ynghylch **Cydymffurfiaeth Diogelu Data Ysgolion Môn** ar gyfer y cyfnod rhwng Tachwedd 2023 a Thachwedd 2024, ynghyd â thystiolaeth a chrynodeb o'r camau a gymerwyd o dan y Strategaeth Datblygu Diogelu Data Ysgolion 2023-24. Fe wnaeth y Pwyllgor gefnogi'r camau nesaf oedd wedi'u nodi yn y strategaeth ddiwygiedig ar gyfer 2024-25. Mewn ymateb i gwestiwn, sicrhodd y Swyddog Diogelu Data y Pwyllgor y byddai archwiliadau'n ailddechrau yn dilyn cyflwyno deddfwriaeth newydd, yn ogystal â darparu gwybodaeth ynglŷn â'r gefnogaeth sydd ar gael i ysgolion yn y cyfamser.

	Ar ôl ystyried yr Adroddiad Iechyd a Diogelwch Blynnyddol ar gyfer 2023/24, cadarnhaodd y Pwyllgor ei fod yn fodlon â mesurau iechyd a diogelwch corfforaethol y Cyngor, derbyniodd sicrwydd bod y risgiau'n cael eu rheoli i lefel dderbyniol ac roedd yn cefnogi rhoi'r Cynllun Gweithredu Iechyd a Diogelwch Corfforaethol ar waith. Fe wnaeth y Prif Ymgynghorydd Iechyd a Diogelwch amlygu dau fater o bwys yn ystod y flwyddyn – canfod concrit 'RAAC' mewn dwy ysgol ar yr ynys ac achosion o Ffliw Adar. Fe wnaeth y Pwyllgor drafod y strategaethau i fynd i'r afael â'r cynnydd mewn achosion o lithro, baglu a syrthio ac ymosodiadau treisgar yn erbyn staff ac mewn ysgolion, yn enwedig mewn ysgolion cynradd lle mae ymddygiad heriol gan ddisgyblion yn bryder cynyddol. Derbyniodd y Pwyllgor sicrwydd gan y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog 151 bod gan y Cyngor yswiriant atebolrwydd cyhoeddus ac mai ein hyswirwyr sydd fel arfer yn delio â hawliadau, a bod rhaid darparu tystiolaeth o esgeulustod. Roedd y Pwyllgor yn derbyn bod ymateb y Cyngor i adroddiadau archwilio allanol ac argymhellion gan reoleiddwyr yn darparu sicrwydd bod y Cyngor yn ystyried a gweithredu argymhellion yn effeithiol. Adroddodd y Rheolwr Rhaglen, Cynllunio a Pherfformiad Corfforaethol bod y Cyngor wedi cwblhau 20% o'r argymhellion, bod 68% ar y trywydd iawn a bod 12% yn hwyr. Cyflwynwyd diweddariad ar yr argymhellion oedd yn wynebu oedi. Roedd y Cadeirydd yn poeni nad oedd amserlenni wedi'u cynnwys ar gyfer gwaith oedd yn mynd rhagddo a chytunwyd y byddai'r amserlenni ar gyfer cwblhau'r ymatebion i'r argymhellion yn cael eu cynnwys mewn adroddiadau yn y dyfodol. Nododd y Pwyllgor y diweddariad chwarterol ar raglen waith ac amserlen Archwilio Cymru, fel ag yr oedd pethau ar 30 Medi 2024, ac un newid i Flaen Raglen Waith y Pwyllgor oherwydd bod gwaith archwilio ariannol yn parhau i fynd rhagddo. Yn olaf, mewn sesiwn breifat, fe wnaeth y Pwyllgor ystyried yr Adroddiad Seiberddiogelwch Blynnyddol ar gyfer 2023/24, a gyflwynwyd gan y Peiriannydd Diogelwch TG Arweiniol, ac a oedd yn darparu diweddariad ar ymdrechion y Cyngor i liniaru'r risgiau seiberddiogelwch. Roedd yn nodi'r heriau, datrysiadau i rybuddion diogelwch a'r prosiectau sydd ar y gweill. Roedd y Pwyllgor yn cydnabod yr heriau oedd wedi'u hamlinellu yn yr adroddiad a nododd ei fod yn fodlon â mesurau seiberddiogelwch y Cyngor i fynd i'r afael â'r risgiau a blaenoriaethau. Ar ôl derbyn eglurhad gan y swyddog ynghylch y materion a godwyd, roedd y Pwyllgor yn fodlon bod mesurau rhesymol ar waith i reoli bygythiadau seiber yn effeithiol.
11 Chwefror 2025	Ystyriodd y Pwyllgor saith eitem o bwys. Wrth ystyried ei Log Gweithredoedd, nododd y Pwyllgor fod un weithred wedi'i chwblhau, un ar y gweill a bod disgwyl i'r pedwar arall gael eu cwblhau yn ddiweddarach eleni. Cyflwynodd y Pennaeth Archwilio a Risg ddiweddariad ar yr archwiliadau a gwblhawyd, y gwaith sydd ar y gweill a blaenoriaethau. Roedd dau adroddiad sicrwydd mewn perthynas â Datblygiadau Tai a Recriwtio a Chadw wedi derbyn 'Sicrwydd Rhesymol'. Ni chanfu ymchwiliad i ffafriaeth honedig wrth gaffael gwaith yn y Gwasanaethau Eiddo unrhyw gamymddwyn, ond amlygwyd meysydd lle mae angen gwella rheolaethau'n ymwneud â'r risg o dwyll. Trafododd y Pwyllgor werth am arian wrth brynu hen dai Cyngor, a nododd y Pennaeth Archwilio a Risg fod hynny'n anodd ei ddangos gan nad oes polisi ffurfiol yn bodoli. Trafodwyd heriau recriwtio, gan gynnwys partneriaethau â cholegau, a gofynnodd y Pwyllgor am asesiad o'u heffaith. Cydnabuwyd pryderon ynglŷn â'r gwahaniaeth rhwng cyflogau yn y sector cyhoeddus a'r sector preifat, ond nodwyd bod y graddfeydd cyflog ar gyfer llywodraeth leol yn cael eu gosod yn genedlaethol. Cafodd y Pwyllgor drafodaeth hefyd ynglŷn ag a ddylai fod yn ofynnol i achwynwyr gyfarfod â swyddogion pan gynhelir ymchwiliadau a phwysleisiodd y Pennaeth Archwilio a Risg bwysigrwydd ymchwilio cwynion yn drylwyr pan dderbynnir cais gan swyddogion allweddol, megis Aelod Portffolio neu'r Swyddog Monitro. Roedd Strategaeth Atal Twyll, Llwgrwobrwyo a Llygredd ar gyfer 2025-2028 y Pennaeth Archwilio a Risg yn rhoi sicrwydd i'r Pwyllgor ynglŷn â'r gweithgareddau y bydd y tîm Archwilio Mewnol yn ymgymryd â nhw er mwyn lleihau'r perygl o dwyll o fewn y Cyngor. Tynnwyd sylw at yr ymdrechion parhaus i frwydro yn erbyn twyll, a thwyll yn gysylltiedig â Threth y Cyngor yn enwedig, a nodwyd y gallai technoleg deallusrwydd artiffisial (AI) olygu bod mwy o dwyll yn cael ei ganfod. Nododd y Pwyllgor y byddai'n derbyn adroddiad cynnydd yn flynyddol a thrafodwyd ffurfio gweithgor atal twyll, os yw'r Tîm Arweinyddiaeth yn cytuno, er mwyn nodi risgiau twyll yn well.

Derbyniodd y Pwyllgor y **diweddariad rheoli trysorlys canol blwyddyn** gan y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151, a chlywodd fod sefyllfa ariannol y Cyngor yn parhau i fod yn sefydlog a'i fod yn unol â'r dangosyddion darbodus. Er mwyn lleihau costau llog, ni chymerwyd unrhyw fenthyciadau allanol newydd, gan barhau i fenthycia'n fewnol er mwyn ariannu prosiectau cyfalaf. Er hynny, efallai y bydd rhaid benthycia'n allanol yn y dyfodol wrth i gronfeydd arian parod leihau. Roedd enillion ar fuddsoddiadau'n gadarnhaol a rhagwelir y bydd enillion llog blyneddol yn £1.322m. Mae disgwyl tanwariant o £6.55m ar y gyllideb gyfalaf, a bydd tanwariant yn cael ei ddwyn ymlaen i 2025/26. Roedd y Pwyllgor yn holi a fyddai'n gwneud synnwyr ariannol i ad-dalu benthyciad hirdymor ond nodwyd bod rhaid talu costau uchel, yn aml, os yw benthyciadau'n cael eu had-dalu'n gynnar, gan olygu nad yw hynny'n gwneud synnwyr ariannol. Cwestiynodd y Pwyllgor yr arbedion/incwm a ddisgwylir yn sgil gosod paneli solar sy'n cael eu hariannu gan fenthyciadau Salix a chlywodd fod angen achos busnes ar gyfer prosiectau sy'n derbyn arian Salix er mwyn dangos y bydd arbedion yn cael eu gwneud o fewn 10 mlynedd. Gofynnodd y Pwyllgor am fanylion pellach am yr arbedion a ddisgwylir yn gysylltiedig â phaneli solar sy'n cael eu hariannu gan y cynllun Salix, a gofynnodd am gael diwygio fformat yr adroddiad trysorlys er mwyn ei gwtogi a'i alinio â thempled y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Awgrymodd y Cyfarwyddwr y dylid defnyddio'r adroddiad diweddar rheoli trysorlys chwarterol newydd ar gyfer adrodd i'r Pwyllgor a dywedodd y byddai'n ei anfon at y Cadeirydd er mwyn derbyn ei sylwadau.

Adolygodd y Pwyllgor y **Datganiad ar y Strategaeth Rheoli Trysorlys ar gyfer 2025/26** a baratowyd yn unol â chanllawiau CIPFA. Mae'r strategaeth hon yn cynnal agwedd ddarbodus, gan flaenoriaethu benthycia mewdol er mwyn lleihau costau lle bynnag y bo hynny'n bosib. Er hynny, oherwydd bod arian wrth gefn yn gostwng ac oherwydd anghenion gwariant cyfalaf, gallai benthycia allanol gynyddu, ar sail tymor byr yn y lle cyntaf, er mwyn rheoli dyledion yn effeithiol. Bydd penderfyniadau ynglŷn â buddsoddi'n canolbwyntio ar ddiogelwch, hylifedd ac enillion, a ni fydd arian ond yn cael ei fuddsoddi mewn banciau â statws credyd uchel neu awdurdodau lleol, a hynny ar ôl cynnal gwiriadau diwydrwydd dyladwy. Ni chodwyd unrhyw faterion, a phenderfynodd y Pwyllgor gyflwyno'r adroddiad i'r Pwyllgor Gwaith heb wneud unrhyw sylwadau pellach.

Ystyriodd y Pwyllgor **adroddiadau Archwilio Cymru ar gynaliadwyedd ariannol llywodraeth leol** a oedd yn cynnwys adolygiad cenedlaethol ac adroddiad penodol ar Gyngor Sir Ynys Môn. Roedd yr adolygiad cenedlaethol yn tynnu sylw at risgiau sylweddol o ran cyllid y cyngor, ac roedd yn pwysleisio bod angen cynllunio ariannol cadarn ar gyfer y tymor hir, yn ogystal â strategaethau trawsnewid. Er bod trefniadau rheoli ariannol y Cyngor yn effeithiol ar gyfer y tymor byr a'r tymor canolig, roedd Archwilio Cymru o'r farn bod diffyg o ran cynllunio'n ffurfiol ar gyfer y tymor hir. Nododd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151 bod cynllunio tymor hir yn heriol oherwydd bod y cyngor yn derbyn setliad ariannol ar gyfer blwyddyn yn unig, ac oherwydd bod costau'n cynyddu. Mae'r Cyngor wedi defnyddio arian wrth gefn i gydbwyso cyllidebau, wrth osgoi torri gwasanaethau yn ddiangen, ac mae'n datblygu strategaeth ariannol hirdymor, ond mae hynny'n ddibynol ar dderbyn gwybodaeth ariannu ar gyfer dwy flynedd neu fwy gan Lywodraeth Cymru. Roedd y Pwyllgor yn cydnabod yr anawsterau hyn, ond roedd yn annog defnyddio dulliau amgen, cost-effeithiol ar gyfer darparu gwasanaethau, cydweithio a defnyddio technoleg. Roedd yn cydnabod hefyd y buddion ariannol posib yn sgil datblygiadau Porthladd Rhydd Ynys Môn a Wylfa. Mynegwyd pryderon am ddefnydd strategol o arian wrth gefn, ac mae Archwilio Cymru'n rhybuddio bod perygl i'r cronfeydd wrth gefn wagio oni bai bod camau amserol yn cael eu cymryd. Roedd y trafodaethau hefyd yn amlygu bod angen mwy o arian cyfalaf ar y Cyngor er mwyn gwella isadeiledd a gwasanaethau. Mae'r Cyngor, law yn llaw â chynghorau eraill yng Nghymru, wedi bod yn pwyso am drefniadau ariannu gwell. Yn y diwedd, derbyniodd y Pwyllgor sicrwydd bod y Cyngor yn deall ei sefyllfa ariannol a'i fod yn gweithio tuag at strategaeth hirdymor, ar yr amod bod Llywodraeth Cymru'n darparu ymrwymadau ariannu mwy eglur.

Nododd y Pwyllgor ei fod yn parhau i fod yn fodlon â'r **Flaen Raglen Waith**.

8 Mai 2025

Ystyriodd y Pwyllgor **saith** eitem o bwys.

Adolygodd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ei **Log Gweithredoedd**, a derbyniodd adroddiadau ar lwyddiant cydweithio rhwng y Cyngor â cholegau, arbedion yn sgil gosod paneli solar gan ddefnyddio cyllid Salix a dadansoddiad economaidd-gymdeithasol Quod Môn. Roedd diweddariad Rheoli Trysorlys ar gyfer chwarter 3 wedi cael ei rannu eisoes, ac roedd pedair gweithred yn weddill, i'w cwblhau'n ddiweddarach yn y flwyddyn.

Cyflwynodd y Pennaeth Archwilio a Risg **ddiweddariad** ar yr archwiliadau a gwblhawyd, y gwaith sydd ar y gweill a blaenoriaethau. O'r chwe archwiliad a adolygwyd, derbyniodd pedwar ohonynt sicrwydd rhesymol a derbyniodd dau archwiliad—Grantiau Cyfleusterau Anabl ac Adennill Treth y Cyngor a Môn Ddyledion – sicrwydd cyfyngedig, sy'n arwydd bod pryderon yn parhau i fodoli.

Darparodd y Prif Archwilydd adroddiad ar **faterion Archwilio Mewnol sy'n weddill**. Ar 31 Mawrth 2025 roedd 52 o gamau gweithredu'n weddill - wyth 'sylweddol' (ambr) a 42 'cymedrol' (melyn). Ni chodwyd unrhyw gwestiynau a chanfu'r Pwyllgor fod cynnydd y Cyngor yn foddhaol.

Adolygodd a chymeradwyodd y Pwyllgor y **Cylch Gorchwyl** diwygiedig sy'n adlewyrchu newidiadau yn y safonau archwilio byd-eang a'r DU. Amlinellodd y Pennaeth Archwilio a Risg y newidiadau yn dilyn cyflwyno'r Safonau Archwilio Mewnol Byd-eang newydd, Nodyn Gweithredu y DU a Chod Ymarfer CIPFA, gan sicrhau eu bod yn cyd-fynd â disgwyliadau llywodraethu. Cwblhawyd cymhariaeth er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth, gan alluogi'r Swyddog Monitro i ddiwygio'r Cyfansoddiad.

Nododd y Pwyllgor y sicrwydd a ddarparwyd gan **Grynodeb Archwilio Blynyddol Archwilio Cymru 2024**, a oedd yn amlinellu'r gwaith archwilio a gwblhawyd. Ailddatganodd y Pwyllgor ei bryderon ynglŷn â chynaliadwyedd ariannol yn sgil cyfyngiadau cyllido tymor byr, mater a godwyd ganddo yn ei gyfarfod diwethaf. Fe wnaeth Archwilio Cymru gydnabod y materion hyn ac argymhell y dylai'r Cyngor fabwysiadu strategaeth y gellir ei haddasu er mwyn lliniaru risgiau ariannol.

Nododd y Pwyllgor y sicrwydd a ddarparwyd gan **Archwilio Cymru** yn ei ddiweddariad ar ei **Raglen Waith ar gyfer Ch3 a Ch4 2024/25**. Roedd yr adroddiad yn trafod cynnydd mewn archwiliadau lleol a chenedlaethol, gwaith rheoleiddio parhaus gan Estyn ac AGC, archwiliadau ariannol ar gyfer Datganiad Cyfrifon 2024/25, ardystio grantiau, ac astudiaethau cenedlaethol sydd yn yr arfaeth.

Ystyriodd a chymeradwyodd y Pwyllgor y **Flaen Raglen Waith** arfaethedig ar gyfer 2025-26. Gwahoddwyd aelodau hefyd i rannu unrhyw anghenion hyfforddi penodol. Yn dilyn sesiwn friffio flaenorol ar Ddeallusrwydd Artiffisial, cododd y Cadeirydd bryderon am ei ddefnydd o fewn y Cyngor, gan awgrymu bod angen canllawiau polisi. Cadarnhaodd y Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 y byddai'n codi ystyriaethau polisi yn gysylltiedig â Deallusrwydd Artiffisial gyda'r Tîm Arweinyddiaeth.